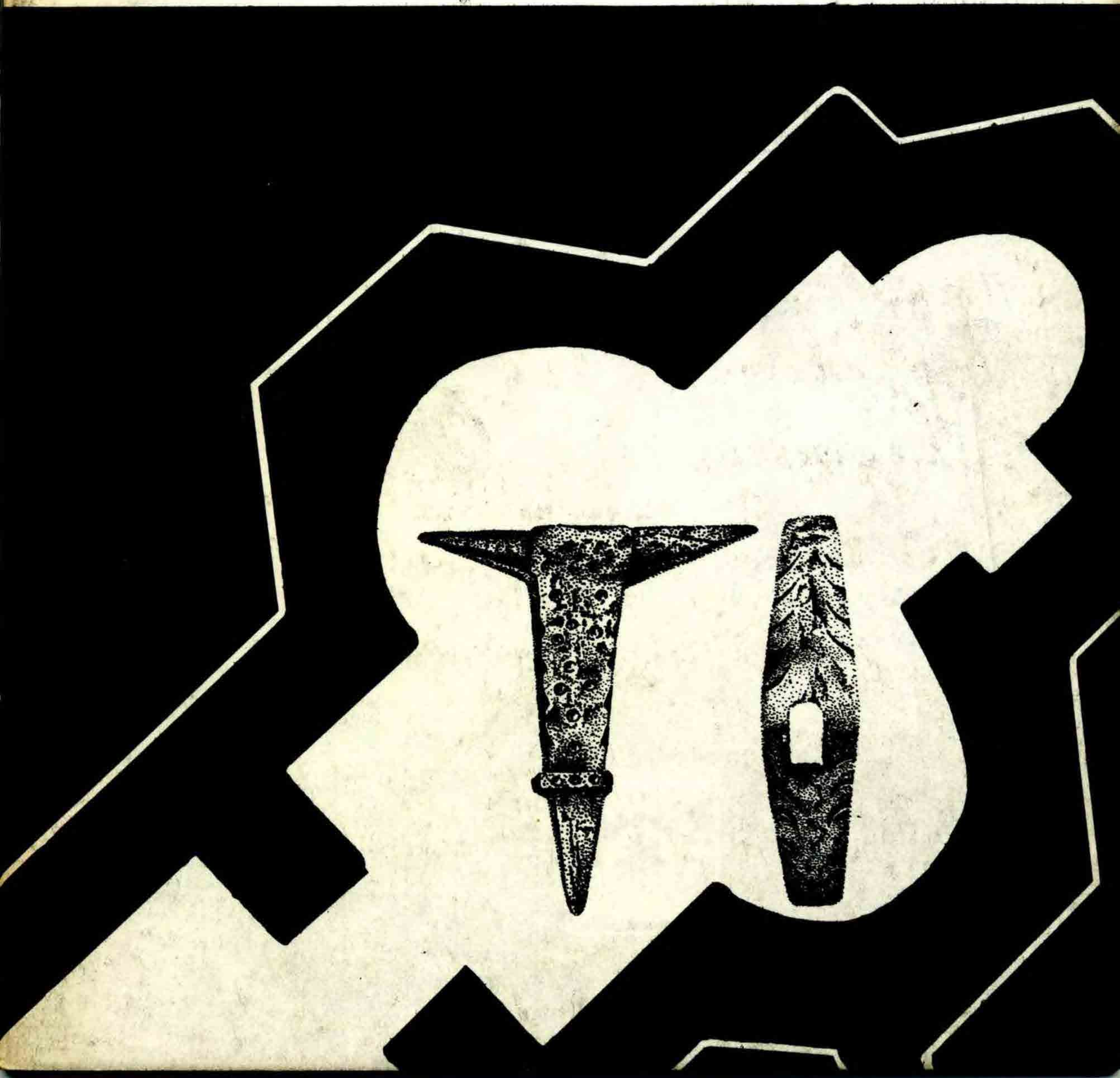

МАРИН БРМБОЛИЋ

МАНАСТИР

НАМАСИЈА

МАРИН БРМБОЛИЋ

МАНАСТИР НАМАСИЈА

Уредник
МИЛИВОЈЕ ВУЧКОВИЋ

Рецензенти
Др **МАРКО ПОПОВИЋ**
Мр **ДИМИТРИЈЕ МАДАС**

Преводилац
КОЛЕТ СМИЉАНИЋ

Лектор
СНЕЖАНА ЈОВАНОВИЋ

Графичка опрема
АЛЕКСАНДАР ПОРТНОЈ

Фотографије
АЛЕКСАНДАР ПОРТНОЈ
БОЖИДАР ПЕРИЋ – Завод за
заштиту споменика културе Крагујевац

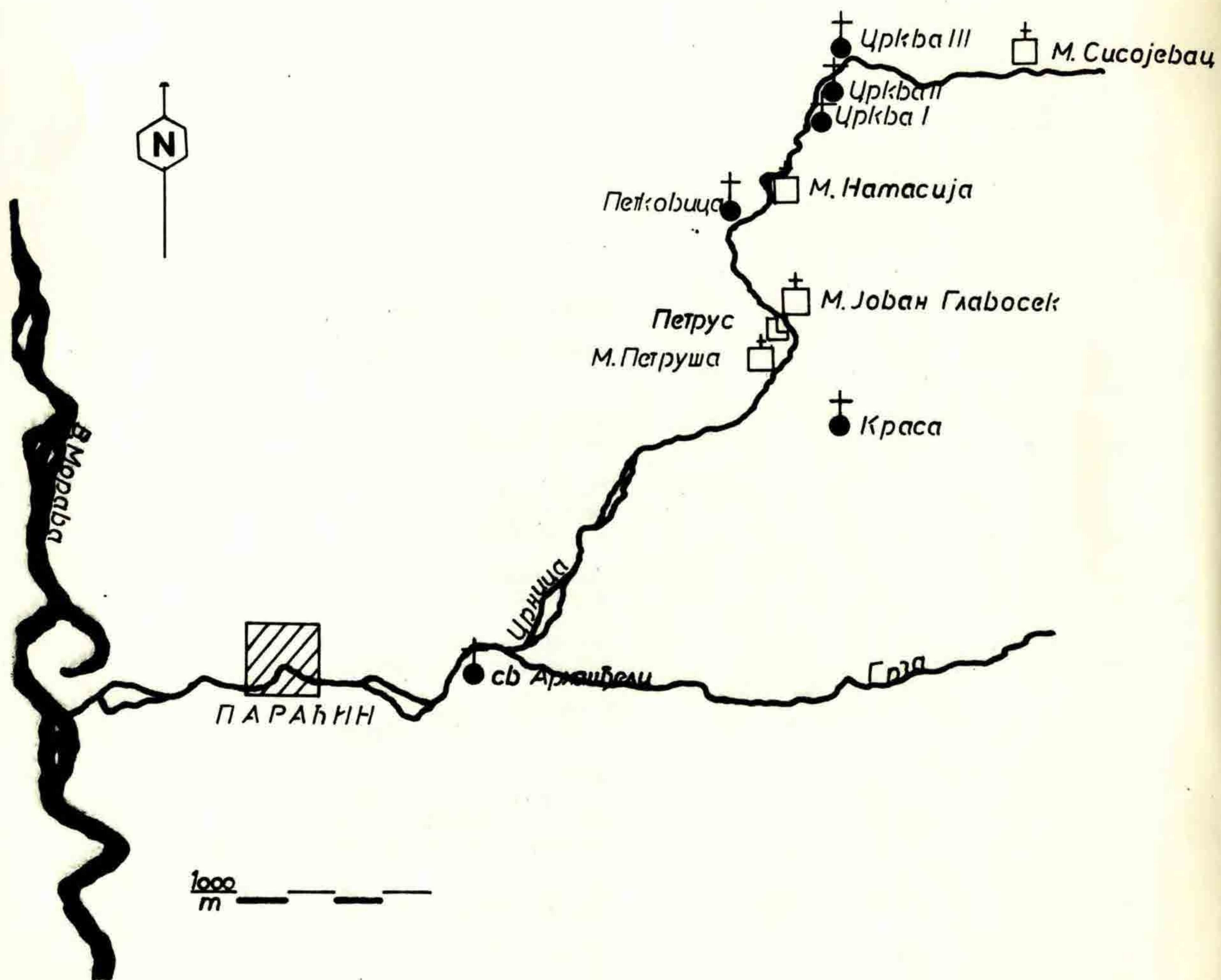
Цртежи
МАРИН БРМБОЛИЋ

Издаје

СИЗ културе општине Параћин

Штампа

РОГД „Вук Караџић“, Параћин
Тираж 500 примерака

Сакралне грађевине и утврђење Петрус подигнути у горњем току реке Црнице

МАНАСТИР НАМАСИЈА

У свом горњем току, од изворишта у селу Сисевцу па до села Давидовца, река Црница просеца крајње обронке Кучајских планина и образује веома живописну клисуру дугу око 20 км. По изласку из клисуре Црница наставља свој ток кроз долину Велике Мораве, у коју се улива неколико километара западо од Параћина.

У релативно краткој клисури реке Црнице, до сада је откривено десет цркава и манастира: манастир Сисојевац, Црква III, Црква II, Црква I, манастир Намасија, црква Петковица, манастир Јован Главосек, Петруша или Блага Марија Петрушка, црква Краса и Св. Арханђели. Сем Цркве I, II, III и Петковице, које су откривене током рекогносцирања овог подручја у периоду од 1972. до 1978. године, остале грађевине познате су од раније из литературе, али су до сада скоро у потпуности остале неистражене¹.

Градитељи су за подизање објеката у клисури Црнице користили сваки и мало погодан терен: благе падине, заравни испод стрмих литица и на завојима реке. Ктитори већине сакралних грађевина, као и време њиховог настанка и трајања, још увек су непознати или недовољно познати. Томе је свакако узрок недовољна истраженост локалитета, као и недостатак историјских извора. Свакако да је оволикој концентрацији сакралних објеката допринео погодан географски положај клисуре, тј. њена само привидна удаљеност од важнијих саобраћајница.

Током XIV и XV века ово подручје, које се благо спушта од Кучајских планина на истоку до Велике Мораве на западу, захватала је Петруса или Петрушка област. Најраније помене ове, за сада, доста слабо истражене средњовековне области алазимо у Повељи цара Душана којом „пустош Петрусу“ дарује жупану Вукосаву². По свом географском положају ова област је низ година била крајиште, у средишту војних и политичких

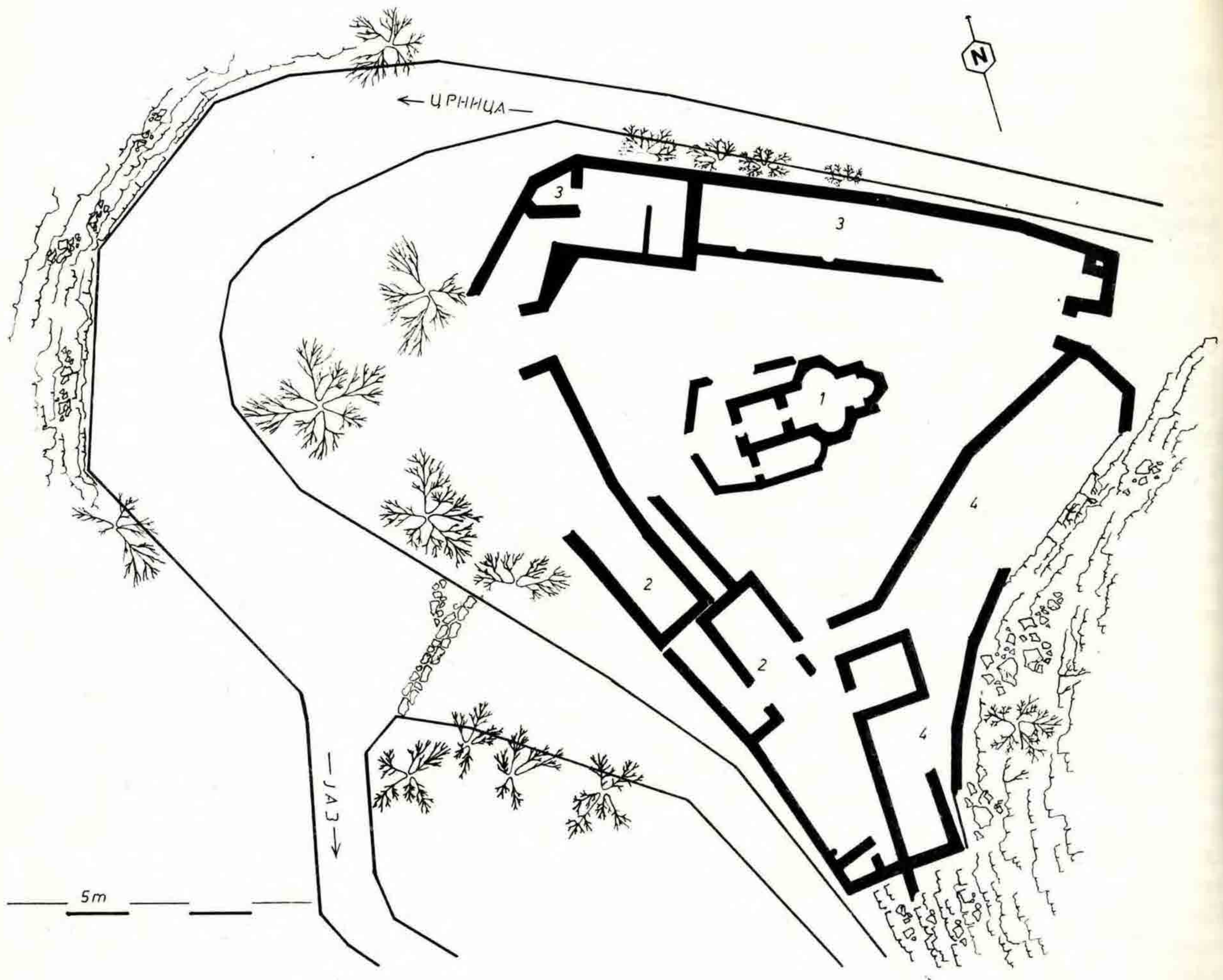
превирања³. Војни и административни центар Петрушке области је било утврђење Петрус, лоцирано на пространој заравни изнад клисуре Црнице, чије се стрме стране спуштају до речног корита. Утврђење је разрушено у турској најзди 1413. године, када страдају и Сталаћ и Крушевац⁴.

Мало су нам познате околности које су у средњем веку евентуално повезивале ове црквене грађевине и утврђење Петрус. На основу досадашњег истраживања овог утврђења може се претпоставити да је оно у мањем обиму обнављано након разарања 1413. године⁵. Вероватно је да га након обнављања поново разара Мурат II, који пролази овим крајевима 1438. године, да би поново било обновљено након склапања мира у Сегедину 1444. године. Утврђење је коначно разорено, после чега је и запустело, између 1454. и 1456. године када је пала и деспотовина. Сматрамо да је овај некада снажан и значајан војни и административни центар средњовековне Петрушке области живео и у периоду када и мањи број цркава и манастира у клисури, али, као утврђења без већег војног и административног значаја.

О настанку сакралних грађевина у клисури Црнице можемо за сада извести две претпоставке. Прва је да су ове цркве подигли монаси који се са народом повлаче са југа пред надирањем Турака. Друга је да су цркве подигли монаси који су припадали неком реду строжијег живота стварајући, на тај начин, на овом подручју ново монашко средиште.

Историјски извори из којих можемо добити ближе податке о манастиру Намасији, као и осталим сакралним грађевинама у клисури Црнице, веома су оскудни. То разумљиво у многоструку отежава њихову идентификацију. Сем манастира Сисојевца, чији се настанак везује за монаха Сисоја и крај XIV века⁶ и утврђења Петрус кога је подигао жупан Вукосав са сином Црепом, средином XIV века⁷, ктитори осталих цркви остали су непознати.

Ч. Марјановић бележи да помене

План манастирског комплекса: 1. црква са капелом, 2. спољни простор и објекти непознате намене, 3. сушара и ковачница, 4. конаци

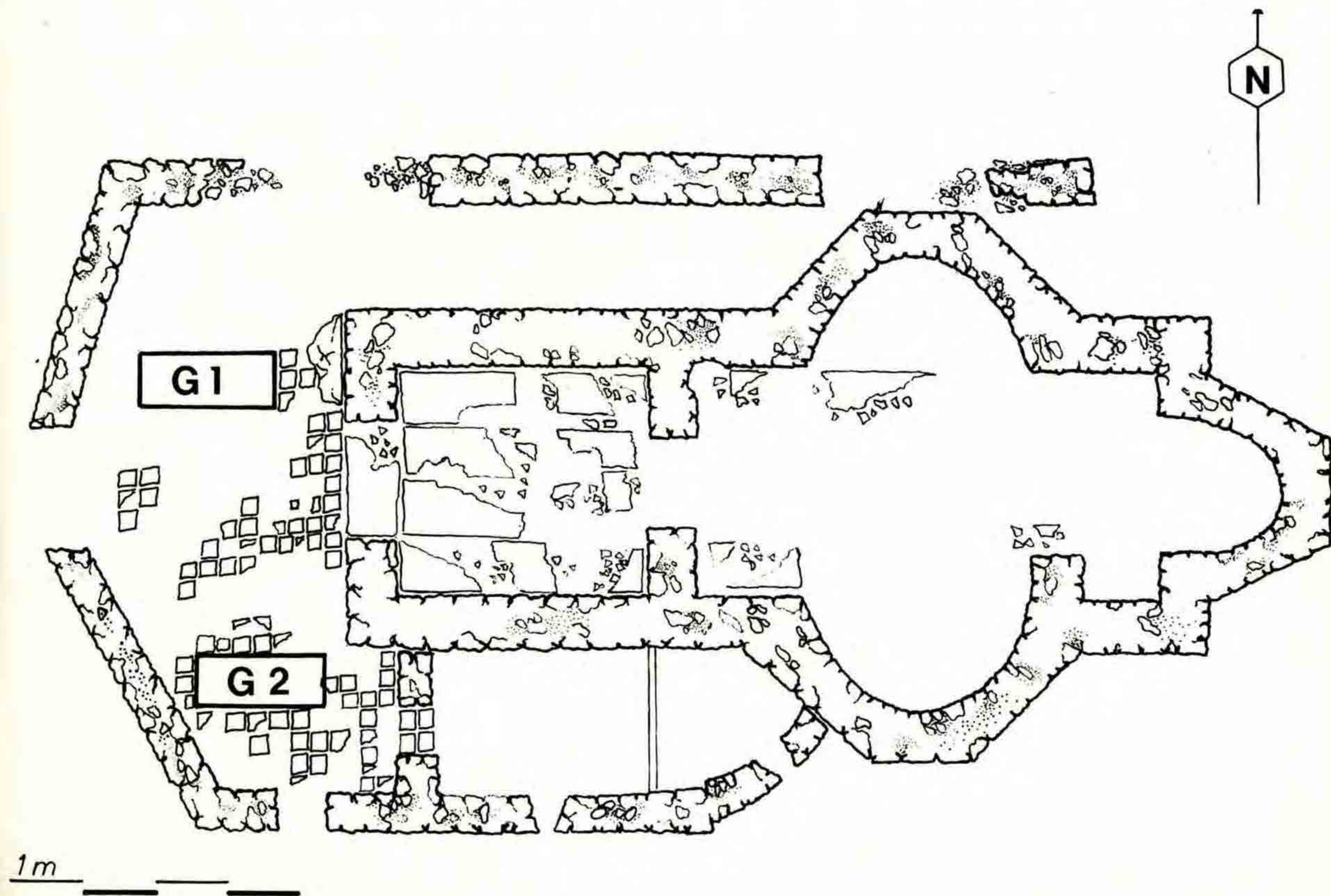
манастира Намасије налазимо у народним предањима, код локалног становништва, под именом Намасиња или Манасиња⁸. Црква манастира и данас се у околним местима помиње као црква Св. Николе.

Под именом Манасиња овај локалитет је обележен на једној аустријској ратној карти из XVIII века, на којој су убележени и манастир Сисојевац и црква Св. Петка у селу Поповцу, чије трагове за сада нисмо са сигурношћу утврдили⁹.

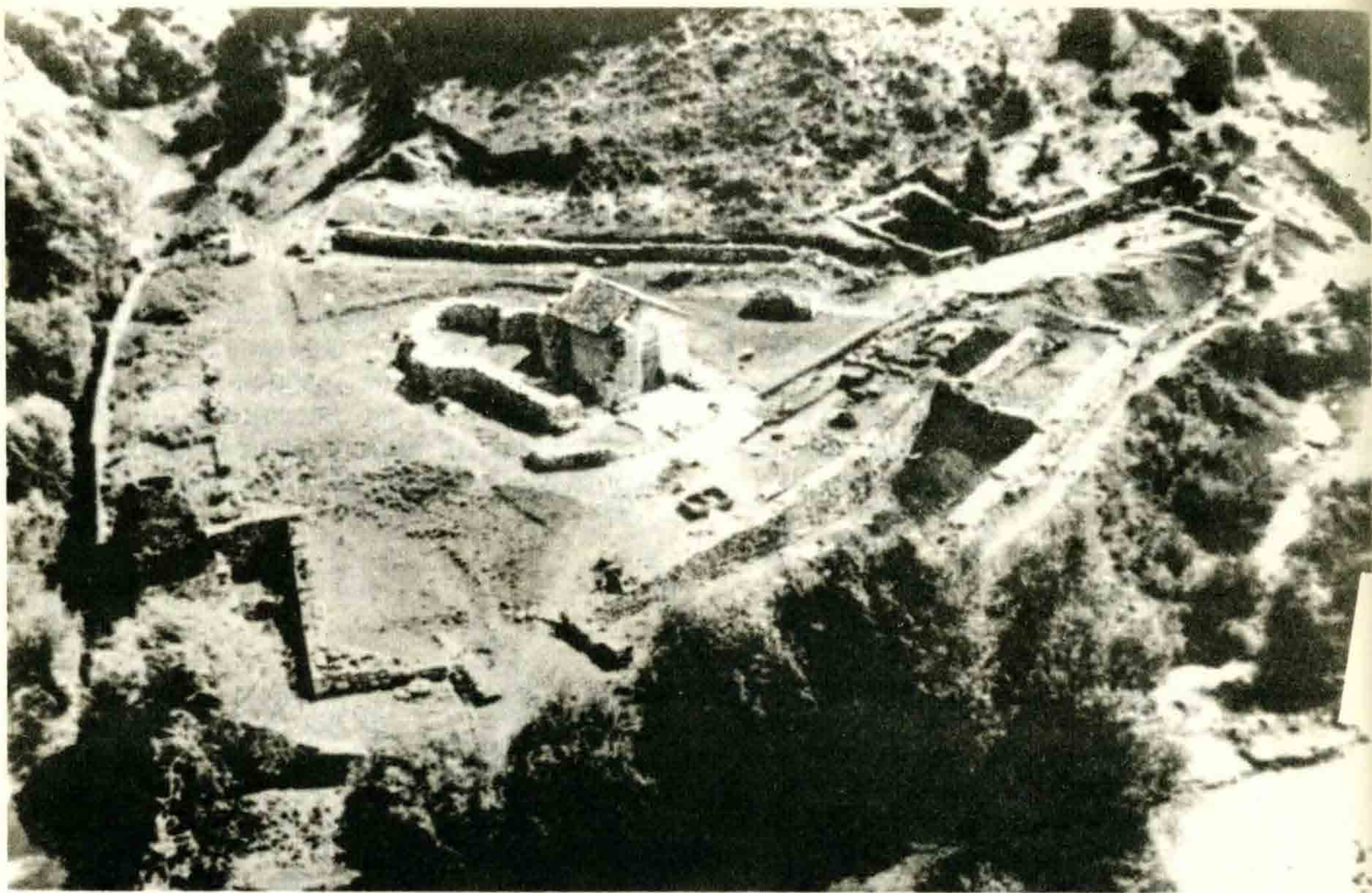
У турским дефтерима из XVI века наилазимо на помене манастира Намасије. Међу пописаним манастирима помиње се

црква Св. Никола код Забреге, као и манастир код села Забреге¹⁰. Ови подаци указују да би можда цркву Св. Николе требало тражити у цркви манастирског комплекса, али не треба искључити ни могућност да је у питању и средњовековна црква у самом селу Забреги, на чијим је остацима темеља подигнута садашња сеоска црква.

Остаци манастирског комплекса Намасија леже у горњем делу клисуре, удаљени око 1,5 км североисточно од села Забреге, а око 10 км североисточно од Параћина. Манастир лежи на малом платоу који река образује скрећући свој ток скоро под правим

Изглед основе манастирске цркве са капелом

Општи изглед манастирског комплекса, током радова 1978. године

углом са запада на југ. Основа комплекса у облику неправилног трапеза условљена је обликом заравни на којој је манастир подигнут. Градитељ је сем погодног места, у доста уској клисури, изабрао и изузетно и сигурно место. Прилаз манастиру је могућ једино са западне стране пошто се претходно пређе река. Са северне стране прилаз онемогућава стрма падина суседног брда и речно корито, док је прилаз са јужне и источне стране онемогућен стрмим литицама стене, која својом висином доминира овим делом речног тока.

Систематска археолошка истраживања на локалитету Намасија обављена су у

периоду од 1972. до 1979. године. Истовремено са археолошким ископавањима вршени су и радови на заштити-конзервацији остатака архитектуре¹¹. Истраживачки радови обављени су у првом реду на откривању унутрашњости и спољног простора око цркве. Током каснијих кампања откривени су и многобројни објекти унутар манастирских зидова, када су вршена и мања сондажна истраживања ближе околине манастира, али без виднијих резултата. Интересантно је поменути да гробље манастира није откривено, али, на основу топонима могуће је препоставити, да се оно налази у селу Забреги, у

делу које се зове „Старо гробље“.

ЦРКВА СА КАПЕЛОМ

Скоро у самом средишту манастирског комплекса леже очувани остаци мале цркве триконхалне основе, са правоугаоном припратом и капелом призиданом уз њен јужни зид.

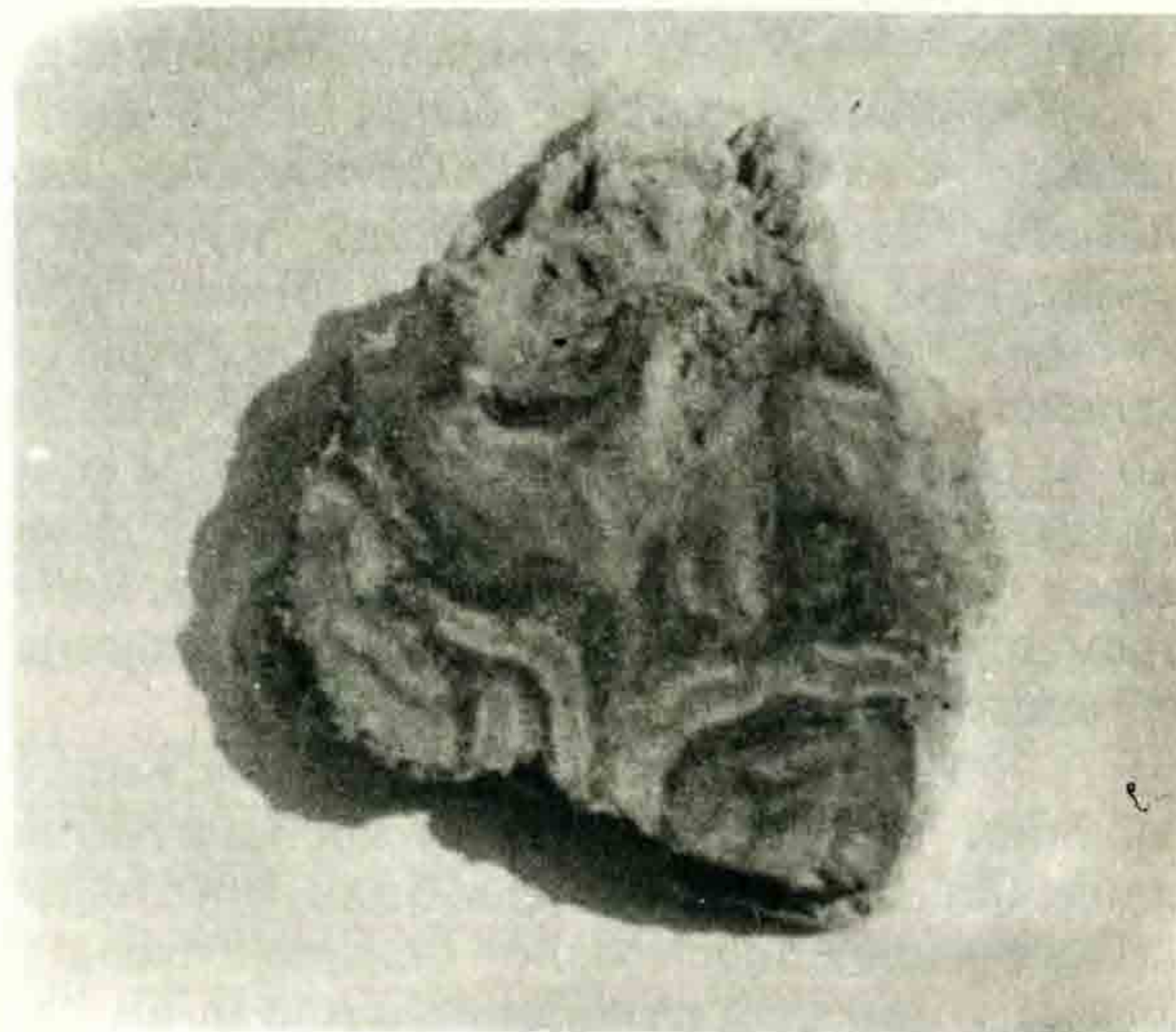
Димензије цркве са припратом су 13,40 x 7,60 м. Зидови дебљине 0,80 м очувани су у висини од 0,60 до 1,00 м. Грађени су од ломљеног камена у кречном малтеру, а за градњу местимично је употребљаван и крупан речни облутак, тамно цвене боје. Многобројни фрагменти ћерамиде откривени у шуту унутар цркве и уз спољне ивице зидова, несумњиво указују да је црква била покривена ћерамидом.

Олтарска и две певничке апсиде полукружне основе са унутрашње стране, тространог су облика споља. У северозападном углу брода очувано је лежиште полулоптастог облика у коме се налазила крстионица утопљена у зидну масу. Крстионица је израђена од камена, благо закошених зидова и задебљалог обода. Спољна површина пажљиво је углачана док је унутрашња доста груба, са јасно видљивим траговима клесања.

Под цркве и припрате био је покривен обрађеним, правоугаоним плочама од пешчара. Али због његовог својства да се релативно брзо распада, подне плоче очуване су само у припрати док су у цркви скоро у потпуности уништене.

Уз јужни зид припрате, захватајући делом и јужну певничку апсиду, дозидана је капела димензија 5,30 x 2,60 м. Капела је грађена од ломљеног камена и тесаника сиге у кречном малтеру, који има црвенкасту нијансу због речног песка који је употребљен у градњи. Зидови дебљине око 0,50 м очувани су у висини од 0,70 м на јужној и до 1,30 м на северној страни. Капела има основу пра-

воугаоног облика са полукружном апсидом у источном делу. Улаз се налази на западној страни. Улазило се преко степеника висине 0,30 м чије је базиште образовано од две опеке квадратног облика док је бочна страна од обрађених камених плоча.

„Глава светитеља“, фрагмент живописа

Под капеле, само фрагментарно очуван, нижи је за 0,30 м од нивелете цркве. Израђен је од чврсто набијене земље која је одозго превучена танким слојем кречног малтера углачане површине. Место олтарске преграде могуће је прецизно одредити на основу очуваног лежишта греде у поду, квадратног пресека димензија 0,12 x 0,12 м која је била утопљена у подну масу. У олтарској апсиди очувано је фрагментарно постоље часне трпезе, квадратног пресека, димензија 0,40 x 0,40 м зидано од тесаних блокова сиге.

У северном делу зида олтарске апсиде у потпуности су очуване две нише, за проскомидију и ђаконикон. Ниша проскомидије већих је димензија и више постављена у односу на под. Правоугаоног је облика, дубока 0,30 м, а унутрашње површине покривене су

танким слојем фреско малтера, са којих је скоро у потпуности ишчезао бојени слој. Друга ниша, ниже постављена, мањих је димензија и лучно је засведена.

Око цркве и капеле, равномерно на удаљености од око 2,5 м од спољних ивица зидова, распоређене су камене стопе. Неправилног су облика, а на горњим површинама јасно је видљиво лежиште квадратног облика, димензија 0,15 x 0,15 м. Служила су као лежишта за греде које су носиле конструкцију трема, којим је био окружен цео објекат. Трем је био покривен ћерамидом као и црква са капелом. У западном делу трем је знатно шири. Оивичен је зидом дебљине 0,50 м који се лучно протеже од јужног зида капеле до северне певничке апсиде. Под у западном делу тремасамо је фрагментарно очуван а израђен је од опеке квадратног облика.

Испред улаза у цркву и капелу, у поду западног трема, откривене су две надгробне плоче без натписа. Оба гроба била су без налаза а на основу поремећеног положаја скелета има се утисак да су гробови раније били отворани.

Када је реч о градњи капеле мишљења смо да је она подигнута после цркве, али не делимо мишљење да је подигнута након разарања цркве за потребе манастира¹². Да је црква била разрушена у време подизања капеле питање је да ли би зид, западног дела трема, који обједињује ова два објекта у целину, био и подигнут. У погледу намене капеле можемо извести две претпоставке. Прва је да се у капели обављао помен преминулим монасима у манастиру, а друга, да је капелу подигао непознати ктитор који је можда и сахрањен у гробу испред улаза.

Током радова на нивелисању порте као и ширег појаса око цркве откривена је фрагментарно очувана калдрма. Рађена је од речног облутка и ситно ломљеног камена на тај начин што је камење директно полагано на претходно заравњену површину земље. На основу очуваних трагова калдрме (дуж зидова објекта у западном и северном сектору комп-

лекса) претпостављамо да је већа површина унутар оградних зидова манастира, ако не и цела, била покривена калдрмом.

Живопис у цркви у потпуности је уништен. Откривен је само у ситним фрагментима, у грађевинском шуту. На унутрашњим површинама зидова очувани су само ретки трагови фреско малтера.

Од откривених фрагмената живописа треба издвојити два. На једном је очуван део лица, вероватно неког светитеља. Аскетски лик са брадом и брковима изведен је у цртежу црвеном и црном бојом. Због јако уситњених фрагмената не може се са сигурношћу утврдити време настанка ових фресака као ни одредити ближа аналогија. На основу општих ликовних облика може се само претпоставити да је живопис у цркви рађен под јаким утицајем моравске школе, несумњиво ниже стилске и уметничке вредности.

„Рука Светог ратника“, фрагмент живописа

Унутрашње површине зидова капеле биле су такође живописне, али је и овде живопис скоро у целини уништен. Очуван је *in situ*, једино у нижим зонама зидова.

Сокл на јужном, западном и северном зиду украшен је фризом палмета исликаних белом на подлози црвене боје, неједначеног интензитета. У олтарској апсиди сокл је украшен завесицама које падају у крутим наборима, са тамноцрвеним и црним орнаментом на белој позадини. На северном зиду испод ниша исликана је благо набрана завесица са геометријским орнаментом. Сликана је белом бојом на плавој позадини. Површина зида изнад полукружне нише исликана је у виду лозице тамноцрвеном бојом на белој позадини.

Остаци живописа на западном и северном зиду капеле

Остаци фигуралног сликања очувани су у олтарској апсиди. У централном простору апсиде била је приказана фигура (вероватно светитеља) на постољу и три фигуре са његове десне стране (могуће поворка архирејера). Очувани су само доњи делови дугих хаљина које се у уским наборима спуштају до стопала. На јужном и северном зиду могу се само назрети доњи делови дугих хаљина двеју фигура.

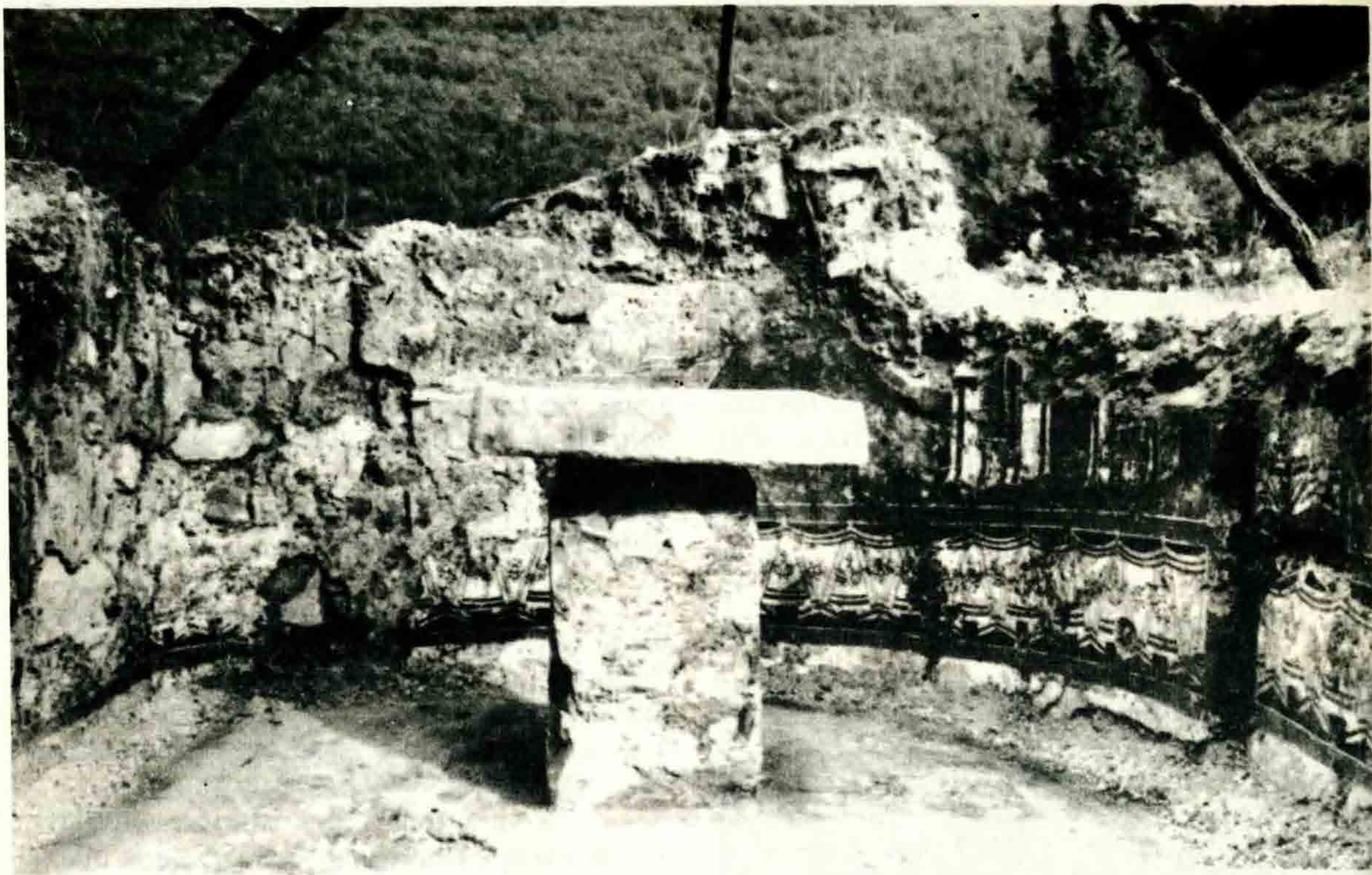
Очувани остаци живописа у капели не пружају довољно могућности за њихово датавање. Једино се може констатовати да живопис по својим стилским карактеристикама подсећа на сликаре XVI и XVII века.

СПОЉНИ ПРОСТОР И ОБЈЕКТИ НЕПОЗНАТЕ НАМЕНЕ

Оградни зидови манастирског комплекса обухватају површину од око 40 ари. Грађени су од крупног ломљеног камена у кречном малтеру, а очувани су у висини од 1 до 2 м. Сем мањих делова у јужном и западном сектору очувани су целом дужином.

У западном делу комплекса налази се главна капија, широка 4,50 м. Дужина пролаза, који је калдрмисан, је 6 м. На основу очуваних архитектонских елемената није могуће реконструисати њен првобитан изглед. Можемо само претпоставити да је капија била засведена, мада не треба искључити и могућност да је у питању била и улазна кула. Капија је смештена између објеката непознате намене на јужној и сушаре на северној страни. У северном зиду пролаза капије налази се улаз у објект у чијем се саставу налази сушара. Прилаз манастиру са западне стране онемогућен је реком, те сматрамо да се до малог платоа, испред капије, долазило преко моста мада трагови зидане конструкције моста нису откривене ни на једној обали. Свакако се до манастира долазило или преко газа на реци или преко неког дрвеног моста.

Насупрот главне капије, у источном сектору комплекса, налази се друга знатно мања капија ширине 1,50 м чији се бочни

Остаци живописа у апсиди капеле

зидови левкасто шире ка унутрашњости. Од ове капије протеже се пут у правцу североистока, делом дуж речног корита, а делом усечен у стрме обронке клисуре. Он је повезивао Намасију са Црквом I, Црквом II, Црквом III и манастиром Сисојевцем. Јужно од капије очувани су остаци објекта, квадратне основе. Масивних зидова, грађен је од изразито крупног ломљеног камена. Претпостављамо да је користио за привремен смештај путника након вечерњег затварања капија манастира.

Дуж унутрашњих површина оградних зидова подигнути су објекти чију намену код већине нисмо у могућности прецизно да одредимо. Највећа концентрација ових објеката је у западном сектору.

Пет објеката, које условно можемо

назвати економским, лоцирано је дуж унутрашње стране западног зида. Оградни зид манастира у том делу благо се ломи на два места и паралелно протеже се речним коритом целом својом дужином од 50 м. Зид је ширине 0,80 м, грађен од крупног ломљеног камена, а за градњу местимично је употребљаван и крупан речни облук. Сви објекти у потпуности прате изохипсе заравни, која се благо спушта према реци.

Висинска разлика подова код појединих објеката износи преко 2,50 м и вероватно ја да су објекти подигнути на нижим котама имали спратне делове. Објекти су тако међусобно повезани тако да чине једну архитектонску целину која се степенасто диже од оградног зида ка централном сектору. Остаци зидова очу-

вани су у висини од 0,50 до 1,50 м. На основу остатака објеката није могуће извести ни хипотетичну реконструкцију њиховог првобитног изгледа. Можемо само на основу мноштва фрагмената ћерамиде закључити да су кровне конструкције биле њоме покривене.

У јужном сектору, на углу, где се спајају западни и јужни оградни зид, који је у овом делу скоро у потпуности уништен, очувани су на стени трагови зидова. На основу ових трагова реконструисана је мања кула основе у облику трапеза, са улазом у источном делу. Њена намена је вероватно била да штити прилаз манастиру са јужне стране.

Конфигурација платоа на коме је саграђен манастирски комплекс у потпуности је условила распоред објеката. Објекти у северном и западном сектору подигнути су на две и три терасе које се од оградног зида пењу ка централном сектору, са висинском разликом подова од 2 до 3 м.

СУШАРА И КОВАЧНИЦА

Другу групу објеката, чију је намену могуће поуздано одредити, чине сушара и ковачница. Подигнути су дуж унутрашње стране северног оградног зида који је очуван у целости и протеже се целом својом дужином од 70 м паралелно са речним коритом. Ова два објекта су најбоље очувани и својом величином доминирају простором унутар манастира.

На малом платоу камените подлоге, знатно ниже од нивелете порте, северно од главне капије, подигнут је објект полигоналног облика у чијем је северозападном углу лоцирана сушара, облика зарубљене пирамиде. Сушара је тако зидана да су делови северног и западног оградног зида, који се спајају у том углу, послужили као зидови доњих делова сушаре. Основа јој је неправилног полигоналног облика. По хоризонталној подељена је на приземни део и два спрата. У

Сушара, изглед са југоисточне стране

приземном делу налази се ложиште, димензија 1,50 x 1,80 м засведено тесаним блоковима сиге. Од основе ка врху сушара се постепено сужава, и завршава зарубљеним врхом. Очувана је у целој висини од 9 м. По вертикалној оси пролазе два отвора, квадратног пресека, од којих је један повезан са спратовима, а други се налази у западном делу и повезан је са ложиштем. Очигледно је да су у питању димњак и отвор за вентилацију спратова.

Приземни део и први спрат грађени су од крупног пажљиво тесаног камена у кречном малтеру. Други спрат грађен је од тесаних блокова сиге. У нивоима спратова у зидове су уграђене масивне дрвене греде квадратног пресека 0,30 x 0,30 м које су користиле као ојачање у градњи овог објекта.

Источна страна сушаре доста је оштећена тако да о њеном првобитном изгледу можемо извести само одређене претпоставке. На основу лежишта греда у горњем делу објекта и очуваних остатака зидова у приземном делу сматрамо да су други и делом први спрат били у потпуности затворени изразито искошеним зидом. Приземни део имао је раван или засведен отвор, којим се улазило у простор у чијем се дну налази ложиште.

О намени овог објекта могуће је извести више претпоставки. Овде ћемо изнети ону која нам на основу очуваног изгледа објекта и покретног налаза откривеног у његовој непосредној близини изгледа највероватнија. Мишљења смо да је објекат коришћен за израду грнчарије. Због налаза мноштва керамичких уломака у ширем појасу око објекта, облутака превучених стакластом глеђи као и постојања спратова (чију намену за сада видимо у сушењу израђених производа од глине) сматрамо ову претпоставку највероватнијом. Али не треба искључити и могућност да је сушара коришћена и у друге сврхе.

Објекат који са сушаром чини целину протеже се, у правцу истока, дуж северног зида манастира, у дужини од 10 м ширине 5 м. Основа му је облика правоугаоника и лежи на истој коти као и сушара. Простор објекта је у источном делу делимично преграђен зидом дужине 2,70 м, ширине 0,30 м и за његову градњу је углавном употребљаван речни облук. На спољној страни јужног зида објекта (у дужини од 4 м) очувани су трагови рампе израђене од чврсто набијене земље помешане са ситно ломљеним каменом.

Вероватно да се преко ње доспевало до спратног дела објекта.

Горња просторија радионице била је

у нивелети са портом и ковачницом која се протеже дуж северног оградног зида у правцу истока. Радионица се користила за обављање процеса у производњи предмета од печене земље, а који се делом наставља и завршава у сушари. У одређивању намене овог објекта послужио је налаз керамичких уломака као и наслага пепела и земље од које су произвђени предмети.

Дуж оградног зида источно од радионице, у висини порте, очувани су остаци темеља објекта који је коришћен као ковачница. Грађевина је издуженог правоугаоног облика димензија 18,30 x 3,80 м. У јужни зид уграђене су две пећи полукружног облика димензија 0,93 x 0,50 м и 0,80 x 0,50 м. Унутрашње површине пажљиво су озидане опеком и могуће да су биле засведене опеком или сигом. Највероватније су у питању ковачке пећи, које су коришћене за обраду мањих гвоздених предмета. Да је објекат коришћен као ковачница потврђује и налаз бројних потковица различитих димензија као и алати употребљавани у ковачком занату.

У североисточном углу комплекса, северно од мале капије, очувана је отпадна јама озидана ломљеним каменом димензија 1,56 x 1,65 м и дубине око 3 м. При дну оградног зида, налази се отвор неправилног облика изнад самог нивоа реке који је користио као одвод из јаме. Да ли је ова јама била у целини са ковачком радионицом није могуће тачно утврдити пошто је јужни зид ковачнице у источном делу у потпуности уништен. Самим тим остаје да само претпостављамо да се улаз у ковачницу налази у источном уништеном делу зида пошто његови трагови у очуваном делу зида нису видљиви.

КОНАЦИ

Конаци манастира, лоцирани у југоисточном и јужном сектору, скоро су у потпуности уништени. Подигнути су на уском платоу, у подножју стрме падине стене која

онемогућава прилаз манастиру са југоисточне и јужне стране. Од њих су очувани само темељи тако да је немогуће реконструисати првобитан изглед. Током радова, откривено је мноштво трагова изгорелих дрвених греда, па смо мишљења да су ови објекти добрим делом били подигнути од дрвене грађе. Њихова намена одређена је на основу бројних покретних налаза, предмета који су коришћени у свакодневној употреби.

Зид који окружује манастирски комплекс, са југоисточне стране, протеже се паралелно са литицом стене. Реконструкција правца зида могућа је само у јужном делу у дужини од 24,5 м. Правац његовог протезања у југоисточном и источном делу одређен је само на основу слабо очуваних трагова на каменим литицама стене. Зид ширине 0,80 м грађен је од изразито крупног ломљеног камена. Протеже се у благом луку од источне капије до најјужније тачке комплекса. Паралелно са њиме, целом дужином (али на нижој коти), протеже се зид у дужини од 30,5 м. На тај начин је формиран плато ширине 5 м на коме су били смештени делом стамбени објекти. Овај уједно и подградни зид платоа протеже се у јужном сектору до рампе преко које се доспевало на стамбени плато. Рампа је широка 2,70 м, а направљена је од чврсто набијене земље помешане са ломљеним каменом. Јужно од рампе налазе се очувани остаци објекта квадратне основе димензија 4,95 x 5,80 м. У објекат се улазило преко степеника који је израђен од масивног обрађеног камена висине 0,50 м. Под на нижој коти од нивелете порте, поплочан је опеком квадратног облика. Грађевина је вероватно имала спратни део у нивоу стамбеног платоа, тако да је чинила део стамбене целине која је заузимала кухњи сектор комплекса.

У најјужнијој тачки комплекса налази се узани пролаз ширине 0,80 м. Кроз њега се улазило у узан ходник који се левкасто шири ка унутрашњости. Западно од ходника на стамбеном платоу очувани су темељи правоугаоне просторије димензија 14 x 4,80 м.

Под просторије израђен је од танког слоја кречног малтера углачане површине који је само фрагментарно очуван. У њеном северном делу очувани су остаци пећи правоугаоне основе димензија 2,80 x 1,20 м. Зидови пећи, чији облик нисмо у могућности да реконструисамо, направљени су од ситно ломљеног камена и облутака у кречном малтеру.

Слој ћерамиде дебљине од 0,30 до 0,40 м који је јасно видљив у јужном и југоисточном профилу, несумњиво указује да су кровне конструкције конака, који су били смештени у јужном сектору, биле покривене ћерамидом.

Након завршених истраживачких радова уочено је да су објекти у западном делу неупоредиво боље очувани од грађевина које су подигнуте у непосредној близини стрмих литица брда. Једино објашњење за сада видимо у томе да је након разарања манастира средином XVII века, већем разарању објеката у источном и јужном сектору допринело обрушавање камена и велике количине земље са суседног брда. Свакако да је слабијем степеном очуваности ових објеката допринела и дрвена грађа од које су грађевине добрим делом биле направљене.

ПОКРЕТНИ НАЛАЗИ

Током археолошких истраживања није могуће издвојити неко одређено место са већом концентрацијом покретног археолошког материјала. Сви археолошки налази били су хаотично расути на целој површини локалитета. Ово је свакако и условило да намену већине објеката нисмо могли да одредимо на основу налаза већ само на основу очуваних архитектонских карактеристика. Изузетак једино представљају само у потпуности уништени конаци, чију је намену и једино могуће одредити на основу покретних налаза.

Керамички налази

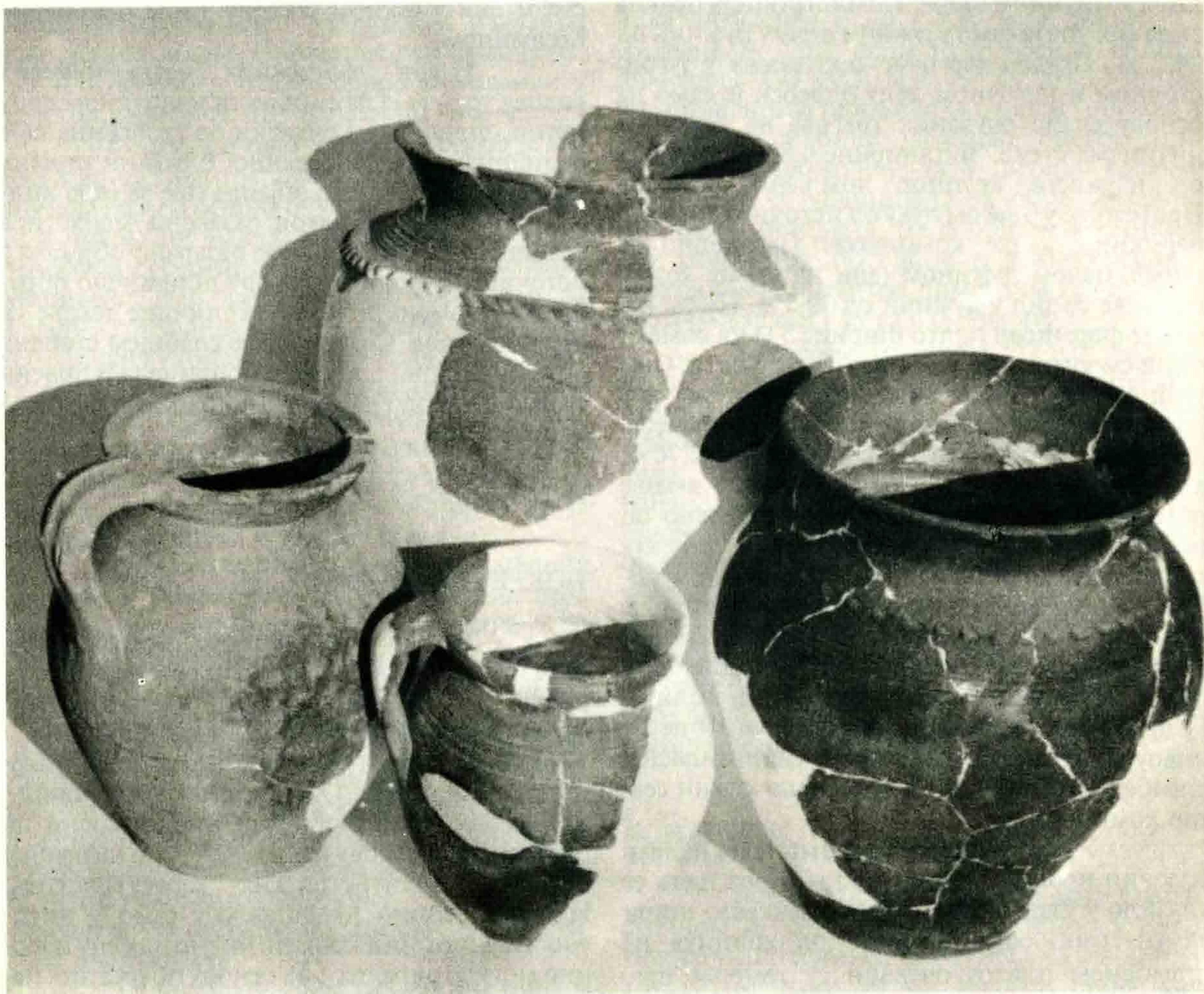
Керамичко посуђе без сваке сумње чини најбројнији налаз на локалитету. Скоро сав откривени материјал чине посуде за свакодневну употребу. Према намени коришћења међу керамичким производима можемо издвојити три групе: кухињску керамику, трпезну керамику и остале врсте керамике¹³.

У трећу групу махом сврставамо керамику која се користила за загревање и осветљавање.

Кухињска керамика – Најчешћи облици у оквиру ове најбројније групе су лонци, лонци са једном дршком, црепуље и питоси.

Лонци су по форми међусобно идентичног облика а висина им варира од 26 до 35 цм. Сви примерци су крушколиког об-

Форме кухињске керамике, XV–XVI век

лика, косо разгранутог обода, наглашеног рамена. Израђени су од земље песковите фактуре, мрке и тамно сиве боје. Код појединих примерака боја знатно више варира од сиве ка мркој због неуједначеног печења. Орнамент је изведен увек на рамену суда и заступљен је са четири мотива. Изведен је у виду низа урезаних правих или таласастих линија неуједначеног интензитета, косих или кружних дубоких уреза и у виду израженог пластичног ребра са кружним отисцима.

Другу форму чине лонци са једном дршком. Знатно су мањих димензија од претходног типа, висина им варира од 15 до 20 цм. Израђени су од добро пречишћене земље, а боје су теракот или сивомрке. Обод је благо косо разгранут и често профилисан. Тракаста дршка код појединих примерака украшена је дубоким урезима дуж ивица. Доста сиромашно су орнаментисани. Орнамент је изведен у виду хоризонталних, паралелних урезаних линија, увек на рамену посуде. У ретким случајевима површина зидова је превучена ен-гобом, а унутрашња површина обода бојена жутом или мрком бојом и глеђосана.

Трећу групу керамичких форми, које по намени припадају групи кухињске керамике, чине црепуље. Изразито су грубе фактуре, израђене од земље помешане са ситном плевом. Сви откривени примерци имају благо профилисано дно. Масивни зидови су благо закошени, а обод је увек заобљен. Ова посуда употребљавана је за печење хлеба, а њена израда и употреба везани су за стара култна схватања¹⁴.

Највеће по димензијама и најбројнија керамичка форма на локалитету Намасија су питоси. Ове масивне посуде високе су од 50 до 60 цм. Крушколиког су облика, косо разгранутог обода, неиздиференцираног врата или профилисаног обода са цилиндричним вратом. Нису орнаментисани, осим што је код појединих примерака као појачање на рамену и трбуху урађено изражено пластично ребро.

Т р п е з н а к е р а м и к а – У оквиру трпезне керамике могу се издвојити: зделе,

тањири, буклије и бокали.

Међу зделама, које су и најбројније, издвајају се два типа. Првом припадају зделе заобљених зидова, благо посувраћеног обода, са високом шупљом ногом. Орнаментисане су дубоким урезима дуж спољне ивице обода, а бојене су светлозеленом бојом и глеђосане. Другом типу припадају зделе коничног облика са цилиндричним вратом, благо профилисаним ободом и са ниском прстенастом ногом. Бојене су са унутрашње стране мрком и жутом бојом и глеђосане. На фрагменту дна једне зделе јасно је видљив орнамент израђен на унутрашњој површини дна у виду урезаних концентричних кругова око којих су у низу урезане кратке цртице.

Тањири представљају знатно мање бројно заступљену форму. Сви откривени примерци су истоветног облика. Обод је профилисан, хоризонтално разгранут, а трбух је благо сферичног облика.

Орнаментисани су само са унутрашње стране, у виду наношења жуте и зелене боје у мрљама и таласастим и кружним мотивима у зграфито техници.

Буклија, иако погодна за преношење мањих количина течности, може се сврстати у трпезну керамику¹⁵. Примерак откривен на локалитету Намасија кружног је облика, спљоштених бочних страна, са профилисаним цилиндричним вратом. На рамену се налазе две тунеласте дршке које су користиле за провлачење ремена ради лакшег ношења. Бојена је жутом и мрком бојом које су наношене у мрљама и глеђосана је.

Најређе керамичке форме у оквиру трпезне керамике чине бокали и ибрици. Бокали су међусобно по облику веома слични. Обод је листолико обликован, врат издужен, а једна тракаста дршка спајала је обод са раменом. Бојени су уједначеном тамно зеленом бојом и глеђосани. И пронађени ибрици су веома слични по облику. Крушколиког су облика, профилисаног врата, благо разгранутог обода. Тракаста дршка спајала је врат са раменом ибрика. Наспрам дршке,

на рамену ибрика, налази се писак кружног пресека, који се сужава ка врху. Бојени су уједначеном бледозеленом бојом и превучени слојем глеђи.

Од керамичких посуда које се могу сврстати у ову групу, треба поменути и налазе фрагмената купа. Ове посуде које су користиле у функцији чаше очуване су само у фрагментима. На основу уломака можемо закључити да су сви примерци били крушколиког облика са једном тракастом или дршком кружног пресека. Орнаментисане су сликањем флоралних

мотива зеленом бојом на жутој позадини, или снопом хоризонталних урезаних линија на рамену и наношењем беле, црвене и зелене боје у мрљама на тамно сиву позадину.

Важно је напоменути да су скоро сви керамички производи који припадају групи трпезне керамике откривени током радова на стамбеном платоу у јужном и источном сектору комплекса, као и то да су на свим приметцима јасно видљиви трагови високе температуре којој су били изложени у време разарања манастира.

Трпезни судови, XV–XVI век

Остале врсте керамике – У ову групу сврстали смо керамичке предмете који су употребљавани у свакодневном животу, а користили се за загревање и осветљавање.

Међу пећњацима по облику можемо издвојити три групе. Првој групи припадају пећњаци облика зарубљене купе, са лоптастим проширењем изнад суженог и равног дна. Другу групу чине пећњаци облика зарубљене купе са пластичним хоризонталним ребром на средини тела. Трећој групи припадају пећњаци кратког тела са пластичним ребром на средини. Хоризонтално разгнут обод код прве групе је канелован, док је код друге две форме раван, са благо профилисаном ивицом.

Буклија, XV–XVI век

У групу предмета који су коришћени за осветљавање, спадају свећњаци, висине око 5 цм, ваљкастог облика, благо проширеног дна, са кружним отвором у горњем делу. Орнаментисани су зеленом и жутом бојом

само по ивици обода. Другом типу припадају свећњаци ваљкастог облика, наглашене средине у виду ребра и проширених крајева. У горњем делу налази се кружни отвор за утискивање воштане свеће. Израђени су од добро пречишћене земље, теракот боје. Нису бојени, а орнамент је изведен у виду косих дубоких уреза по ободу, средини тела и по спољној ивици дна.

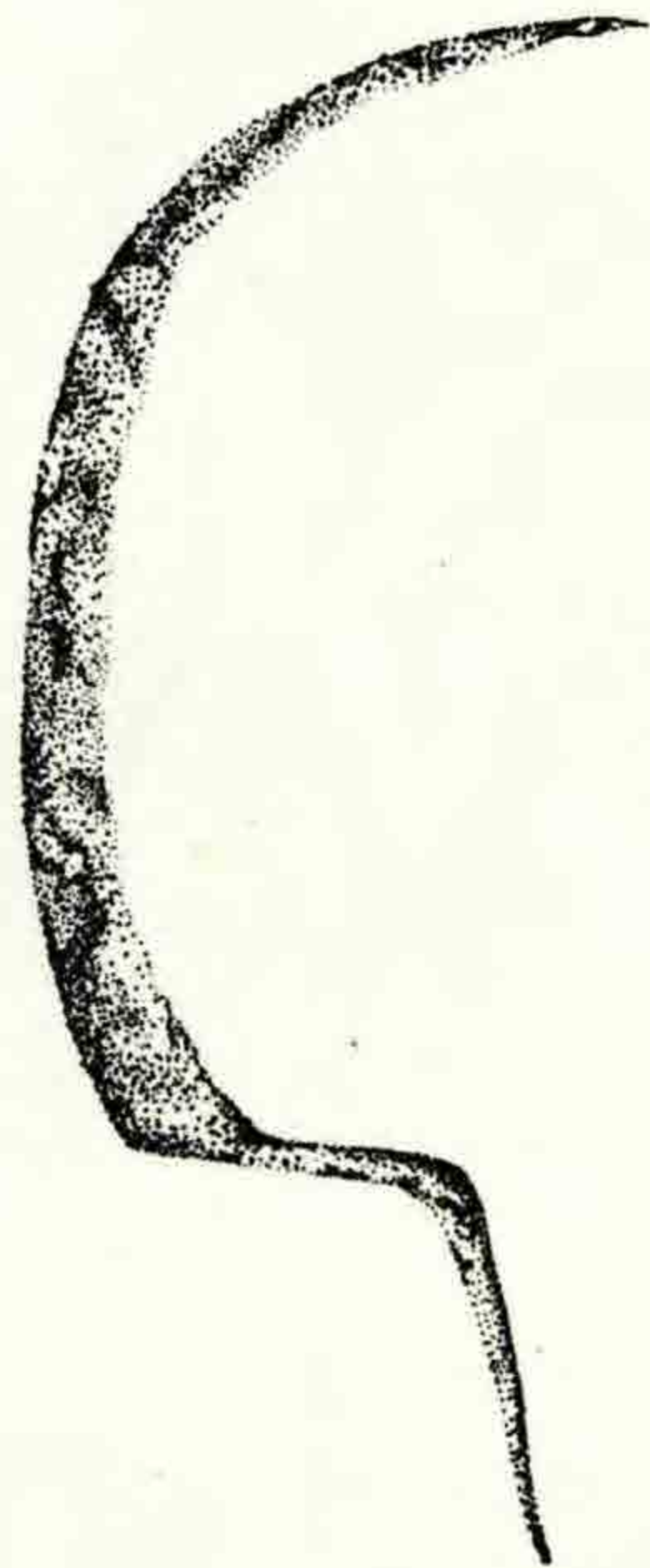
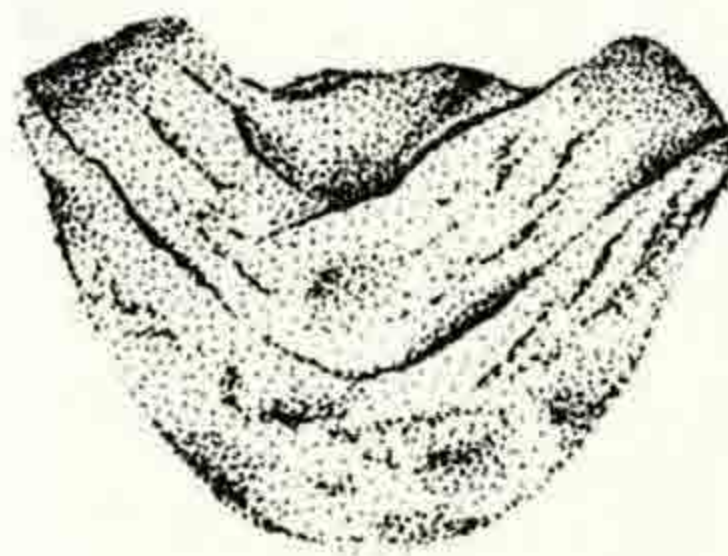
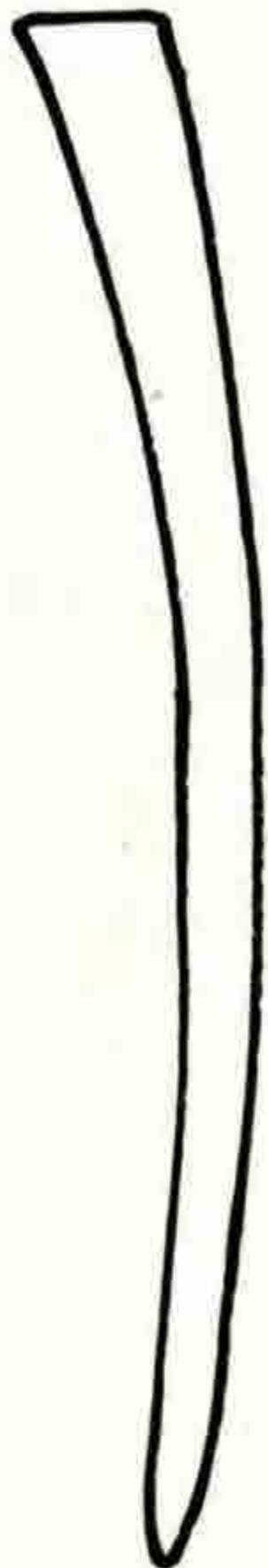
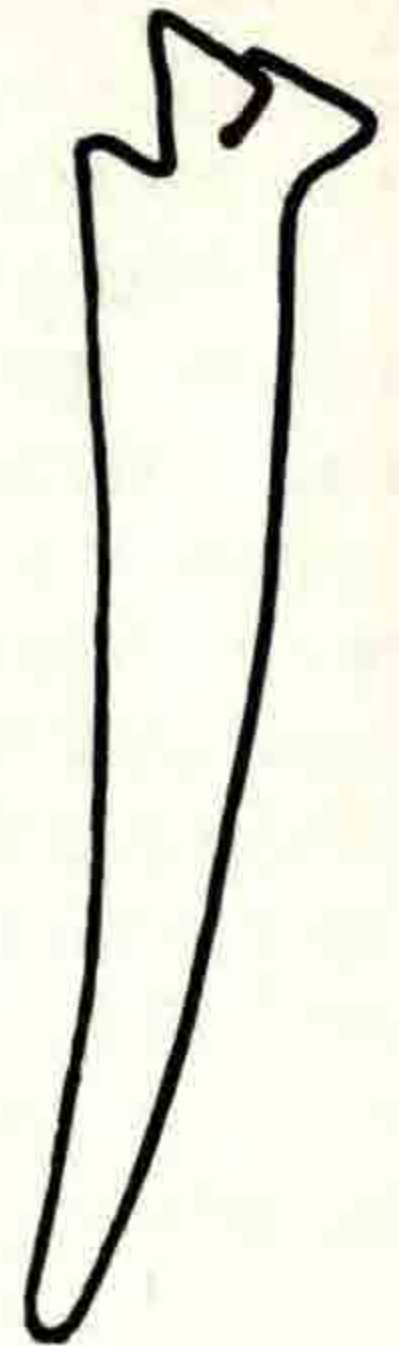
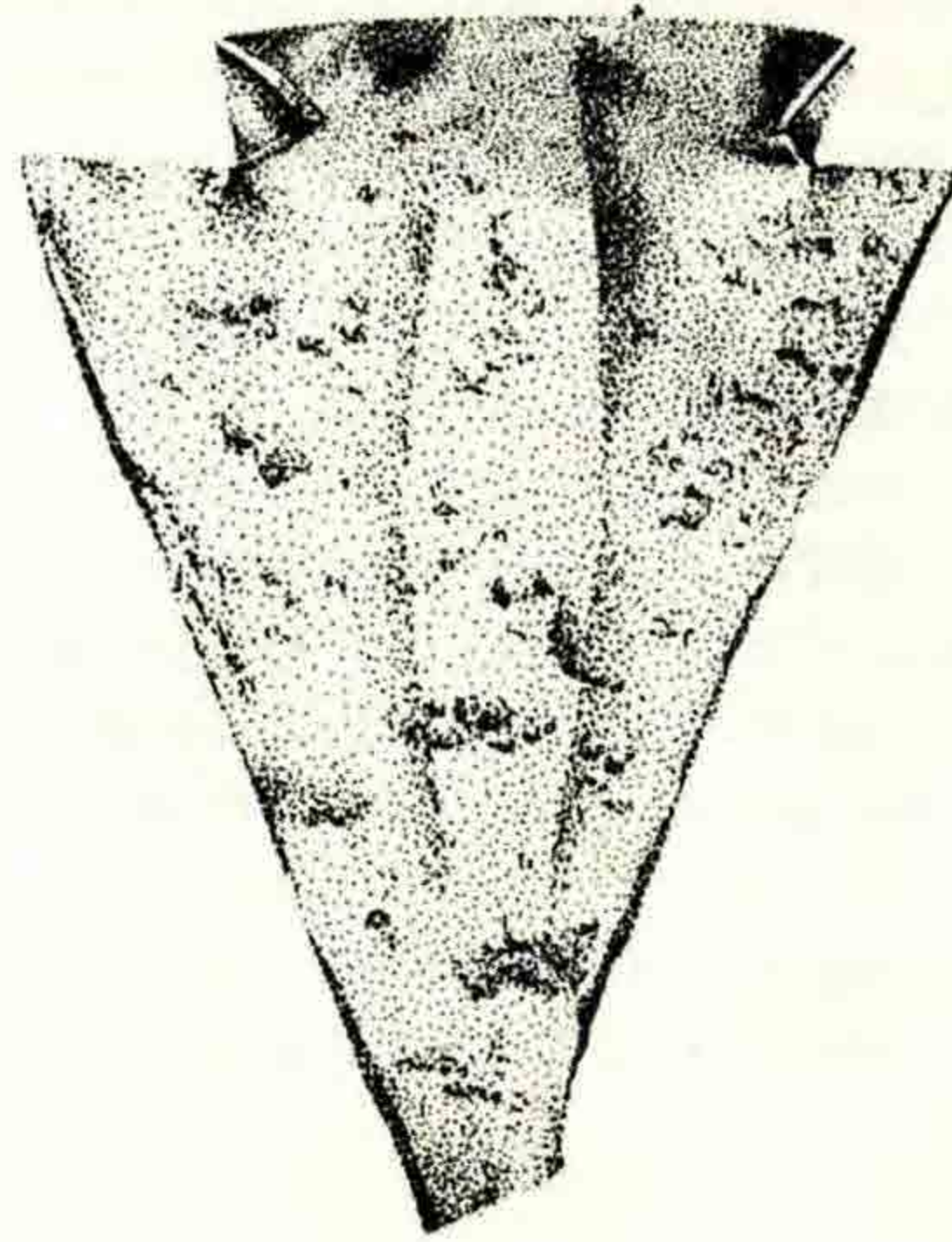
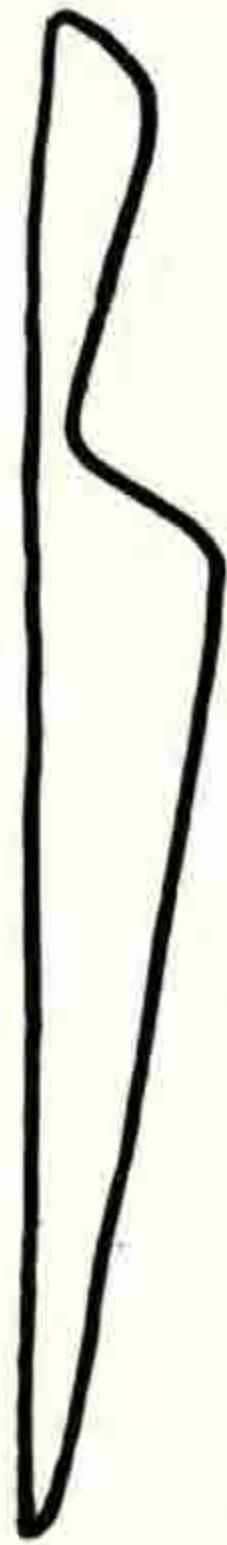
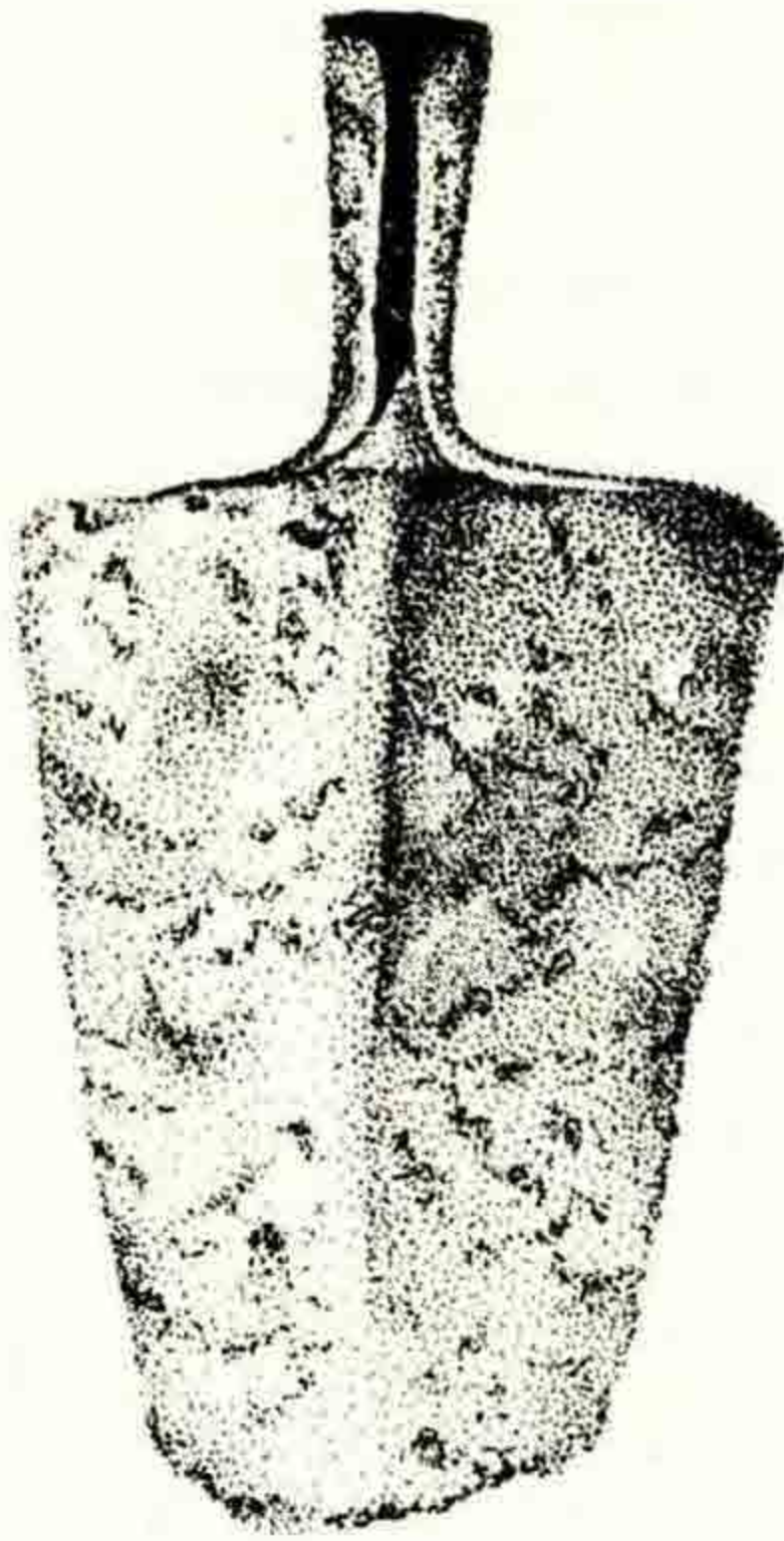
Закључујући овај део, који се односи на налазе керамичког материјала, можда треба поменути знатно бројније налазе кухињске керамике у односу на трпезну. Објашњење вероватно треба тражити у томе да се кухињска керамика производила у самом манастиру, док је финија, луксузнија, трпезна керамика представљала импорт. Не би требало искључити и могућност да су се грнчарски производи манастира Намасије, као највећег и без сваке сумње привредно најснажнијег центра у клисури, користили у ближој и даљој околини.

О р у ђ а

Значајно место у археолошком материјалу откривеном на локалитету Намасија, заузимају различите врсте оруђа. Ови налази сведоче о присуству бројних привредних и занатских делатности. Откривено оруђе веома је разноврсно по својој намени. Поред пољопривредних алатки (које су и најбројније) заступљена су и оруђа за обраду дрвета, ковачки алат, оруђа за обраду коже и тканине.

Од пољопривредних алатки откривени су: раоник или лемеш, будак, ашов, срп и мотика.

У налазу више десетина алатки најбоље је очуван један примерак раоника или лемеша троугаоног облика, димензија 39 x 27 цм. На основу његове очуваности може се претпоставити да практично није био употребљаван. Вероватно да је ова алатка израђена у

Пољопривредно оруђе, XV-XV век

ковачници манастира. По свом изгледу овај примерак представља крајњу варијанту у развоју раоника у Средњем веку.

Пронађени примерак будака или трнокопа (дужине 34 цм) добро је очуван. Тело је благо лучно повијено, правоугаоног пресека. Крајеви се постепено сужавају и завршавају оштрим врхом и вертикалним сечивом. На средини се налази правоугаони отвор (димензија 1 x 3 цм) за усађивање држаље, која је била кратка, пречника око 4 цм, те сматрамо да је ова алатка коришћена у лакшим земљаним радовима.

Ашов и лопату није могуће издиференцирати као две по облику различите алатке¹⁶. Оруђе је без сваке сумње у средњем веку имало двојаку намену. Један примерак ашова или лопате пронађен је ван зидова манастира. Трапезоидног је облика (димензија 40 x 22 цм), незнатно лучно повијен по вертикалној оси, са усадником формираним од полукружно савијаних крилаца. Интересантно је да су крилца усадника повијена на исту страну као и бочна сечива, тако да је при већем оптерећењу сигурно долазило до исклизнућа држаље. На основу пронађених примерака са других локалитета, истоветних по облику¹⁷, датованих у IV и V век, мишљења смо да ова алатка није претрпела приметне измене свог изгледа у дужем временском периоду.

Најбројнији су налази мотика. Код нађених примерака очувана је само оштрица, формирана од лучно савијених гвоздених трака које су техником ковања спојене по ивици. Пошто ни на једном примерку није очуван отвор за усађивање држаље, могуће да није био ни искован. Сматрамо да су у питању полупроизводи који су израђивани у радионицама манастира.

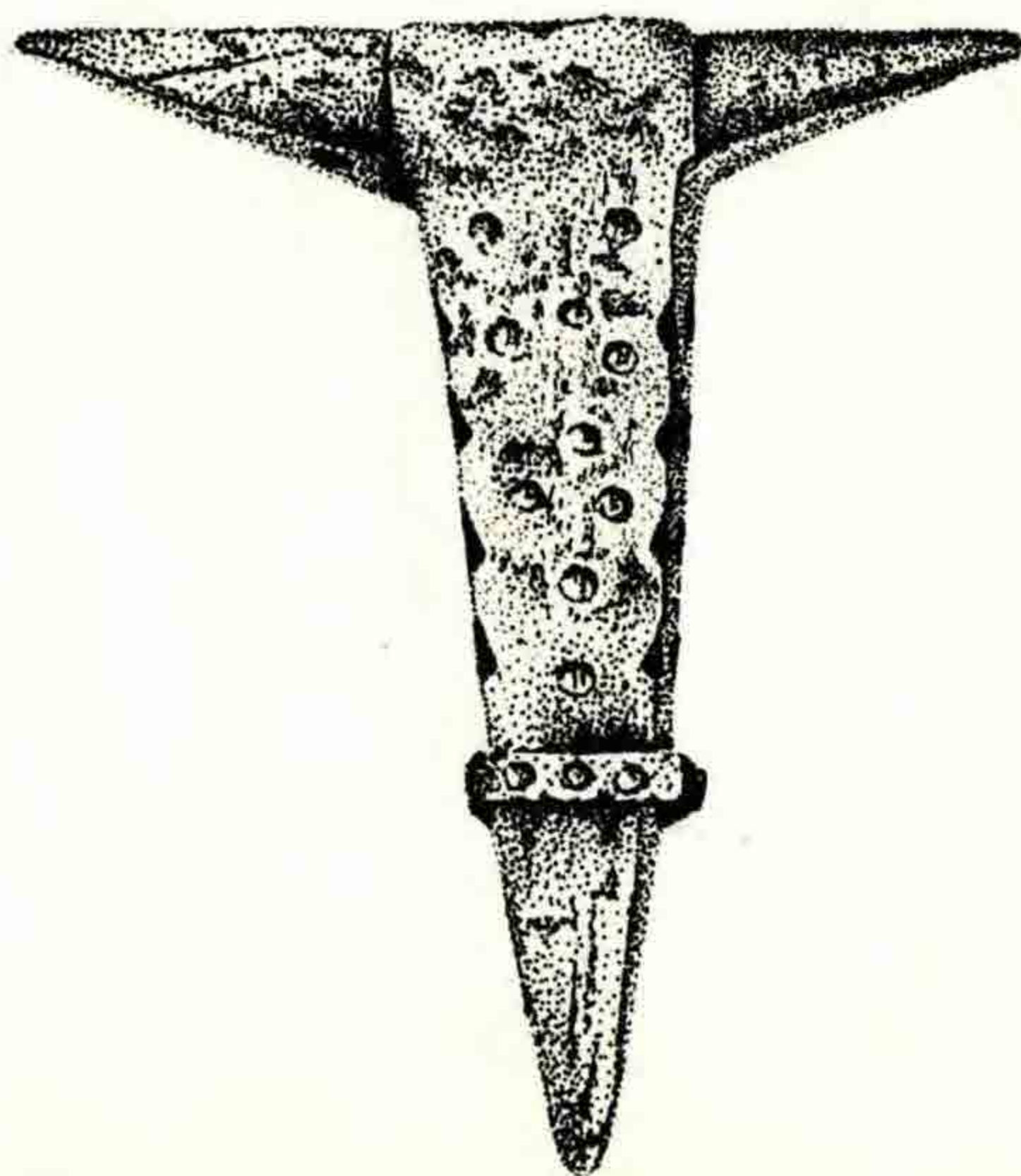
Међу алатке које су имале примену у пољопривреди, може се сврстати и један тип ножа. Ради се о ножу са широким сечивом и кратком дршком. Изузетно кратка дршка повијеног краја, на којој се налазе два или три кружна отвора, упућује на закључак да се ради о врсти ножева на преклапање. Мада је тешко

разграничити општу сврху употреба ножа као оруђа или као оружија, сматрамо да се ова врста користила у виноградарству за сечење или резање лозе за чији су узгој постојали веома повољни услови на падинама око манастира¹⁸.

Од бројних типова ножева пронађених на локалитету Намасија издвајамо нож лучно повијеног сечива. Дршка је дуга, тордирана са хоризонтално постављеним назубљеним стругачем на крају. Ова врста ножева коришћена је у процесу штављења коже.

Од алатки које су употребљаване у ковачком занату откривени су различити типови чекића и један наковањ мањих димензија. Чекићи су приближно истих димензија 15 x 2 цм и 12 x 2 цм, а међусобно се разликују само по облику, тако да можемо извојити два типа. Првом типу припада чекић благо лучно повијеног тела, са равним хоризонталним сечивима на крајевима и кружним отвором за усађивање држаље. Другом типу припада чекић масивног тела и изразито лу-

Наковањ, XV-XVI век

чно повијене горње површине. Крајеви се завршавају равним, хоризонталним сечивима, а на средини је правоугаони отвор за усађивање држаље. Горња површина код овог типа орнаментисана је дуж ивица косим дубоким урезима. Наковањ има облик слова „Т“ са оштрим врхом на крају тела који је служио за усађивање у дрвено постоље. По бочним површинама орнаментисан је шрафираним кружним печатима, а дуж ивица дубоким урезима. На основу димензија и облика чекића и наковања сматрамо да су они употребљавани за израду мањих, финијих предмета од метала.

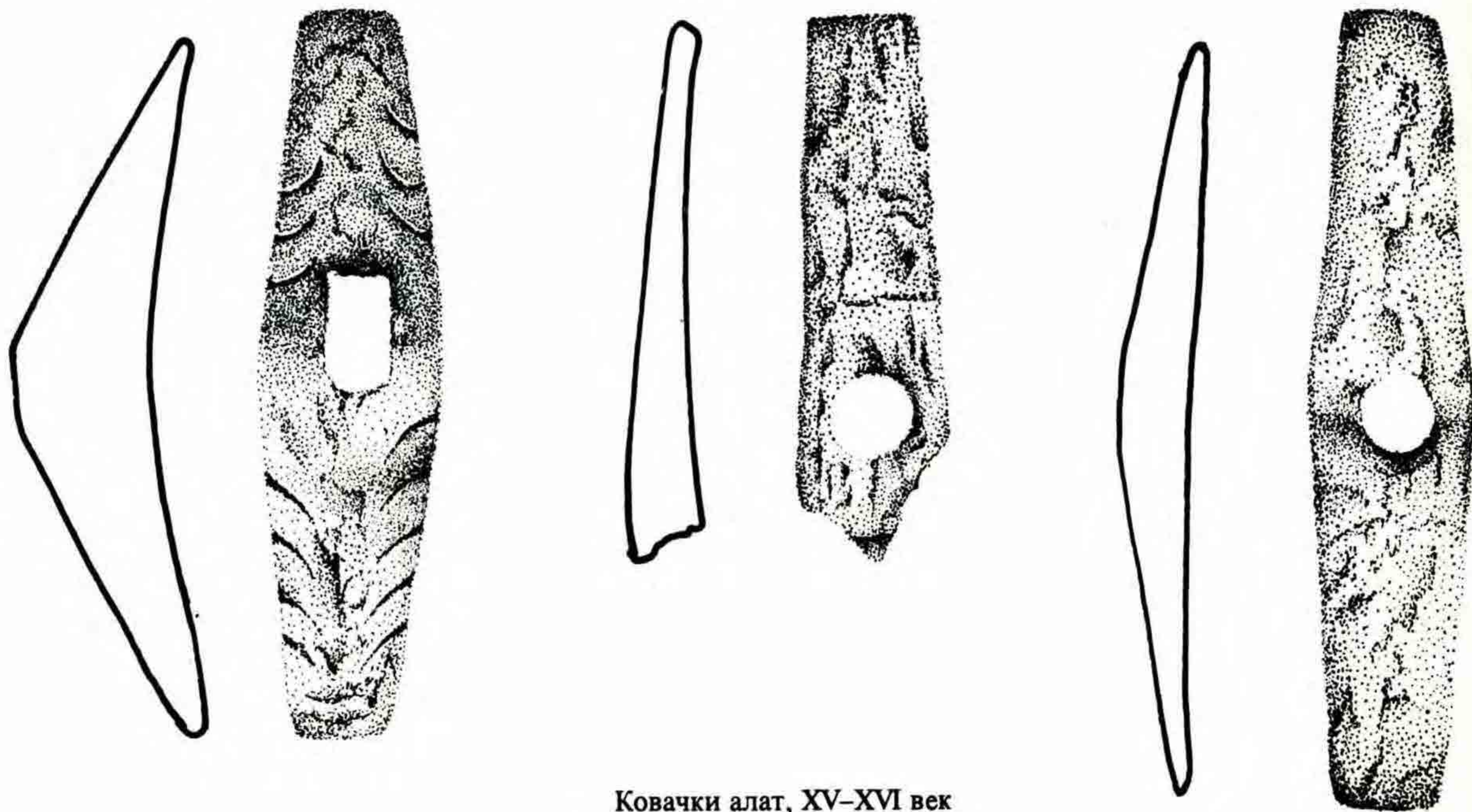
Тестера, длето и косица су алатке употребљаване за обраду дрвета. Али само на основу њиховог налаза не можемо говорити о развијенијој занатској делатности ове врсте. У питању су оруђа неопходна у свакодневном животу.

У оквиру коштаних алатки издвајамо шила, игле и коштани нож. Међу шилима, чија дужина варира од 8 до 12 цм разликујемо два типа. Шила благо лучно повијеног тела са

оштрим врхом и равним ширим делом и шила са лоптастим завршетком у ширем делу.

Игле су једнообразне по облику. Тело је право, а на ширем делу налази се правоугаони отвор. У оквиру ових алатки издваја се игла начињена од бронзе. Тело је у доњем делу изразито лучно повијено, полигоналног пресека, а у ширем делу налази се правоугаони отвор. Орнаментисана је хоризонталним урезима изнад и испод отвора. Коштани нож дужине 11 цм има издужену дршку квадратног пресека и кратко, листолико проширено сечиво. Вероватно је коришћен за орнаментисање керамичких посуда на витлу.

Од осталих налаза издвајамо добро очувани примерак мистрије, малих димензија, специјалне намене. Њен профилисани део, листоликог облика, упућује да је употребљавана у далеко лакшим и финијим пословима. Сматрамо да је коришћена за наношење фреско малтера на зидне површине.

Ковачки алат, XV-XVI век

Остали налази

Без сваке сумње је да посебно место међу покретним налазима са локалитета заузимају предмети израђени од бронзе. У питању су фрагменти кадионица и полијелеја. Ову групу предмета сврставамо у производе уметничког занатства и несумњиво је да не представљају домаћи производ.

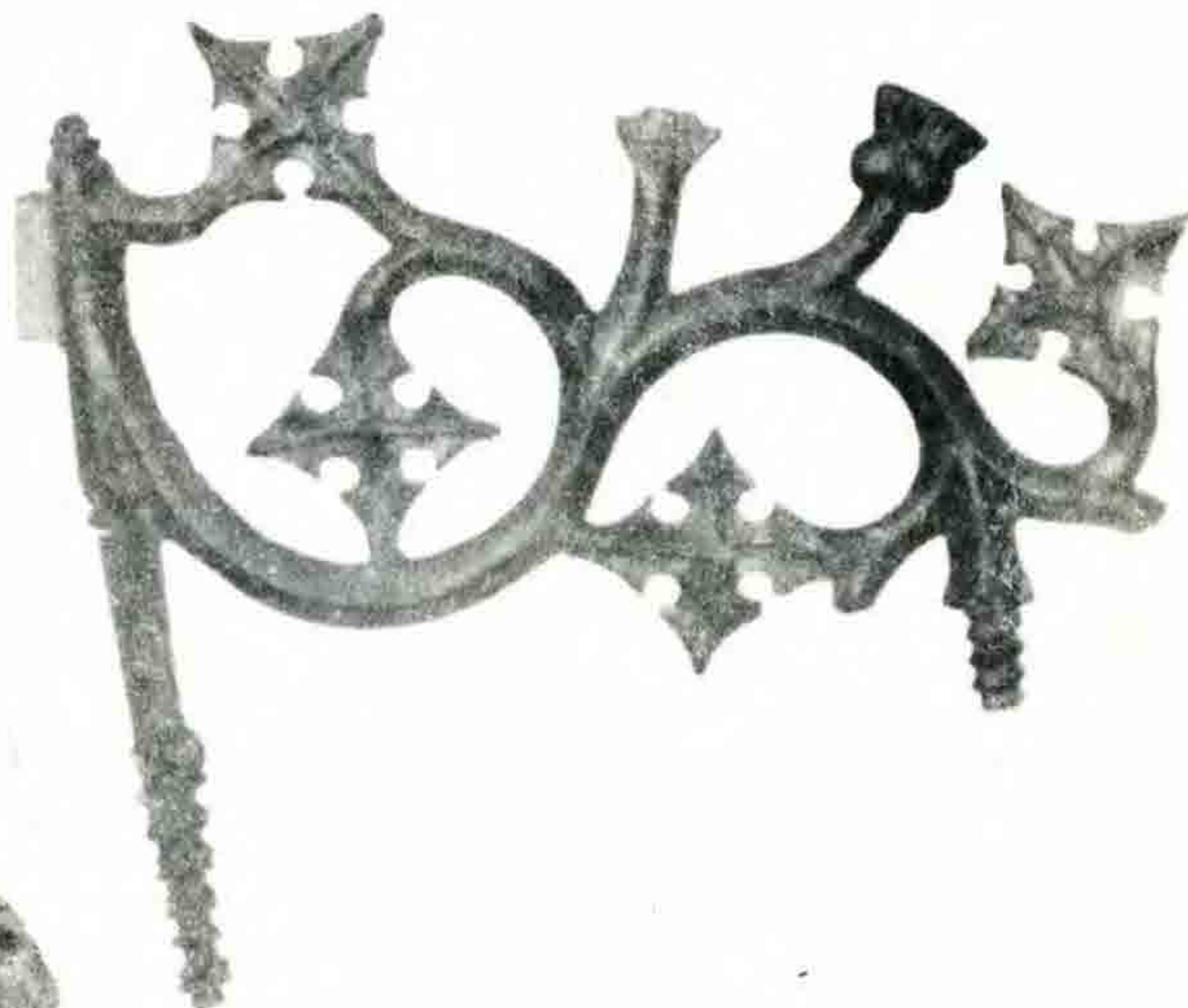
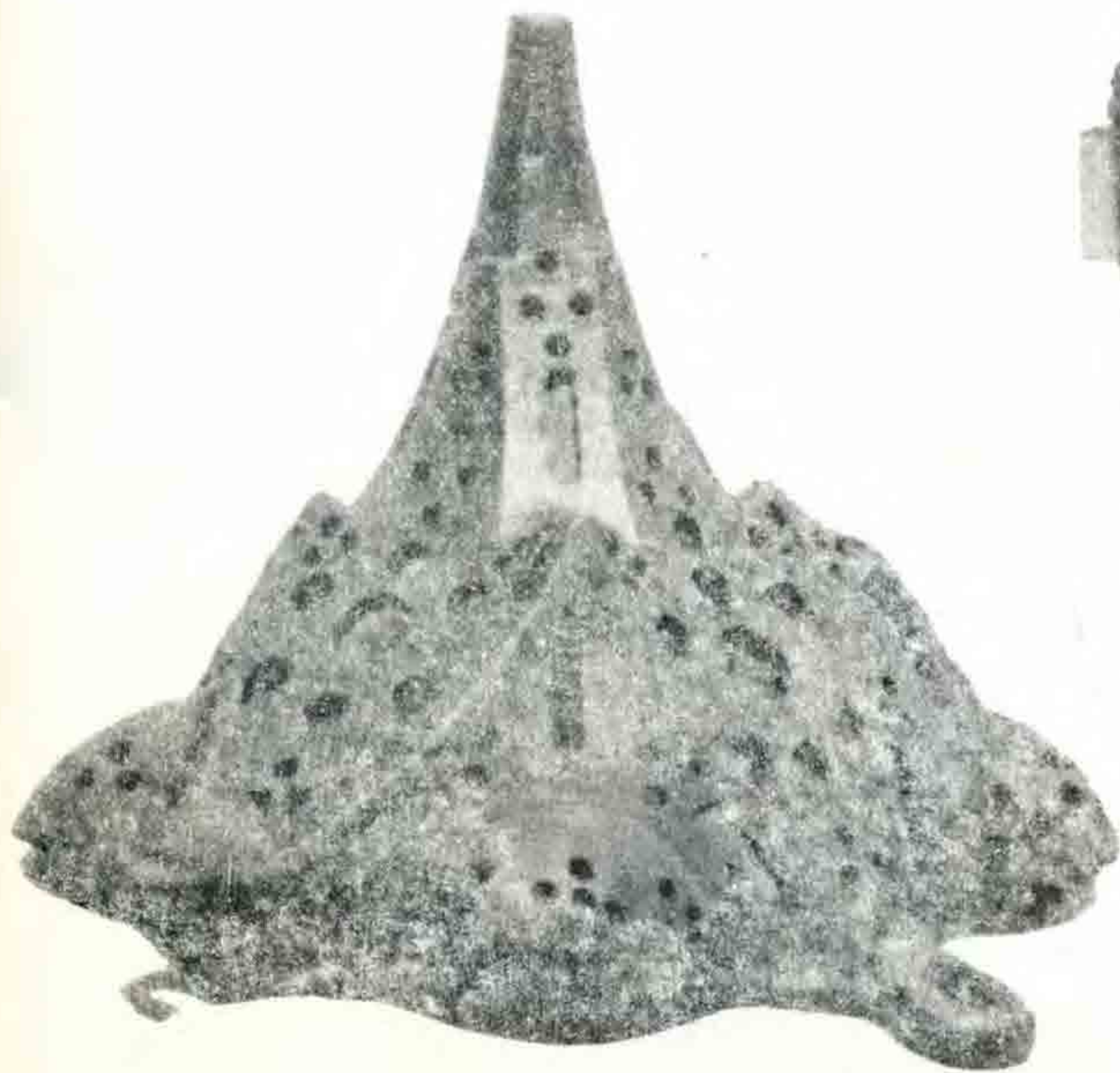
Према својим стилским карактеристикама откривени делови кадионица припадају типу готских кадионица друге половине XIV и XV века¹⁹. Ови примерци рађени од ливене бронзе у периоду зреле готике, настали су у средњој Европи. Распрострањени су по целој Србији, што објашњава њихово налажење у Поморављу²⁰.

Полијелеји такође спадају у предмете уметничког занатства. Доспели су у ове крајеве такође као импорт из средње Европе. Откри-

вени фрагменти припадали су полијелеју већих димензија, који је израђен од бронзе, а формиран од стилизованих састављених грана бршљеновог лишћа. Сличан примерак постоји у Дечанима, што може да послужи као најближа аналогија овом фрагменту из Намасије²¹.

Сем делова полијелеја од ливене бронзе, откривени су делови још једног мањих димензија који је израђен од бакарног лима. Полијелеј је формиран од три обруча различите ширине и пречника (30, 20 и 8 цм). Обручи су постављени један изнад другог, тако да се свећњак сужава према врху. Спојени су међусобно уским тракама које по ивицама целом дужином имају кружне отворе. У средишњем делу најшире траке налази се низ кружних отвора за које су биле причвршћене гвоздене шипке савијене у облику слова „С“. На крају шипке налазе се тањираста

Део кадионице, и полијелеја, XV век

проширења са ваљкастим реципијентом у средишту у који је усађивана воштана свећа. Обручи су орнаментисани низом утиснутих кругова који су испуњени зракасто распоређеним кратким урезима. Најшири обруч орнаментисан је низом флоралних мотива који су распоређени дуж средишног дела. Израђени су у техници урезивања.

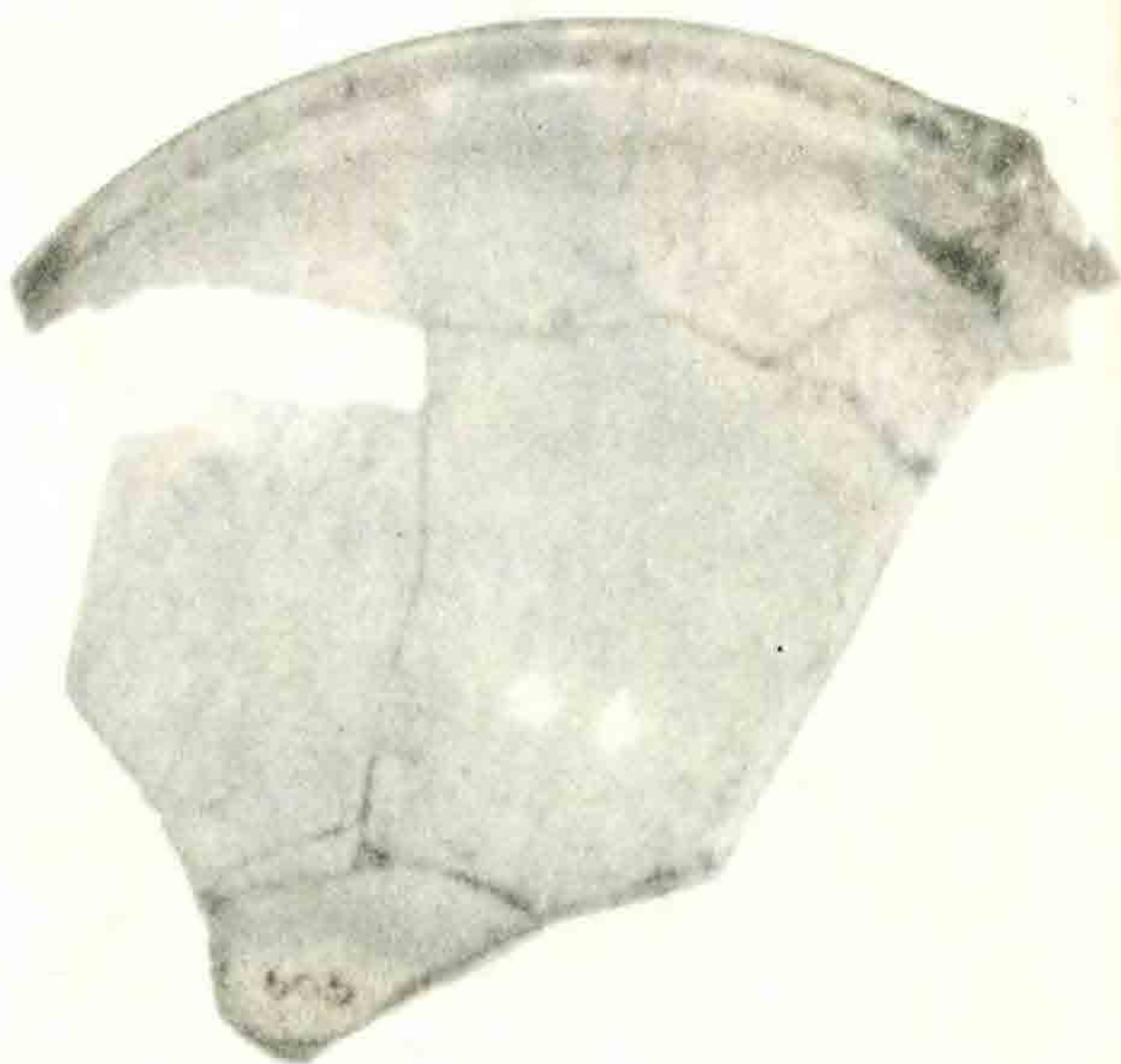
Интересантан налаз представљају и откривени фрагменти стакла. Очувани делови обода, танких јасно прозирних зидова, жућкасте и зеленкасте боје, припадали су двома посудама различите величине, али истоветног облика. На ободу који је ка спољној страни елипсасто повијен налазе се две мале тунеласте дршке. Фрагменти су припадале специјалним посудама које су биле саставни део кандила. На основу сличних налаза са Новог Брда и локалитета у Далмацији нема сумње да су ове посуде импортоване из Приморја. Оквирно се могу датовати у XV век²².

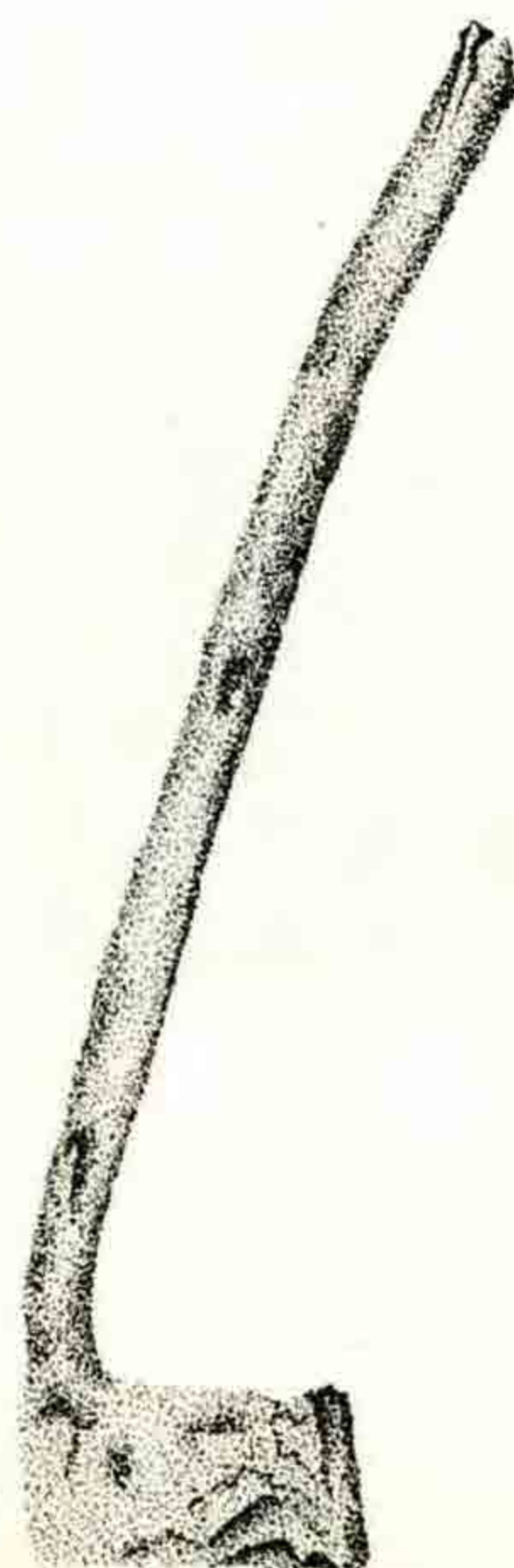
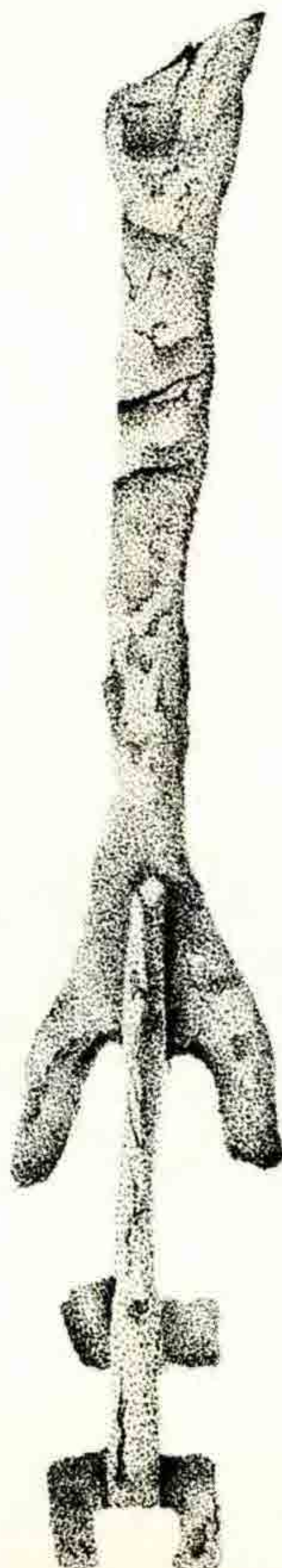
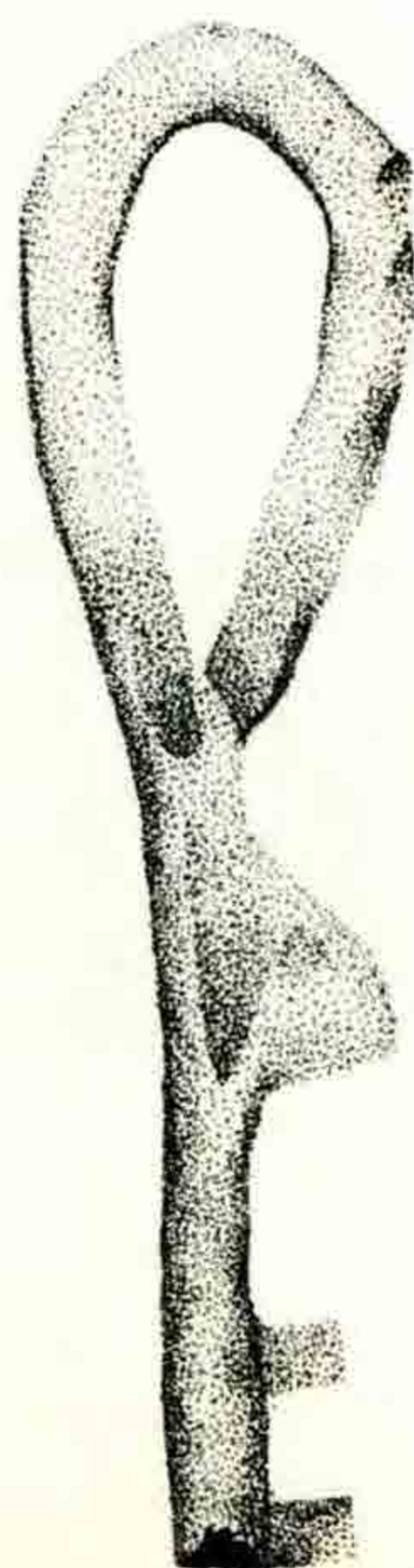
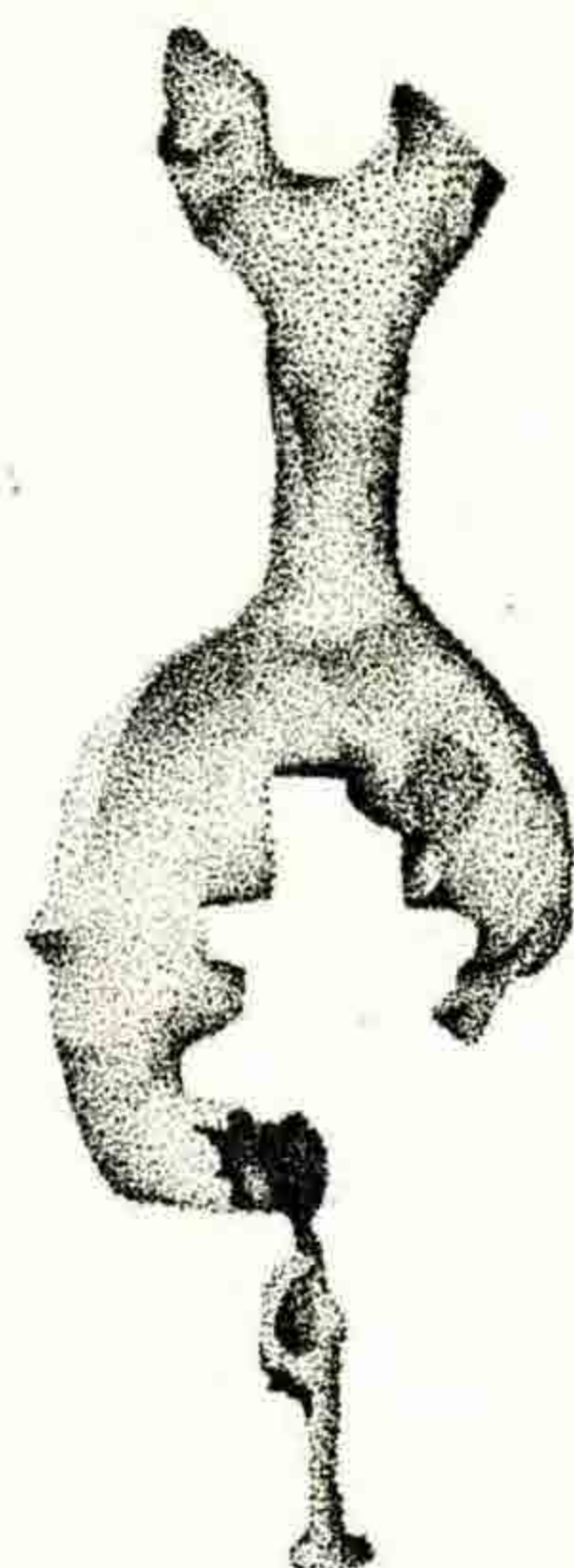
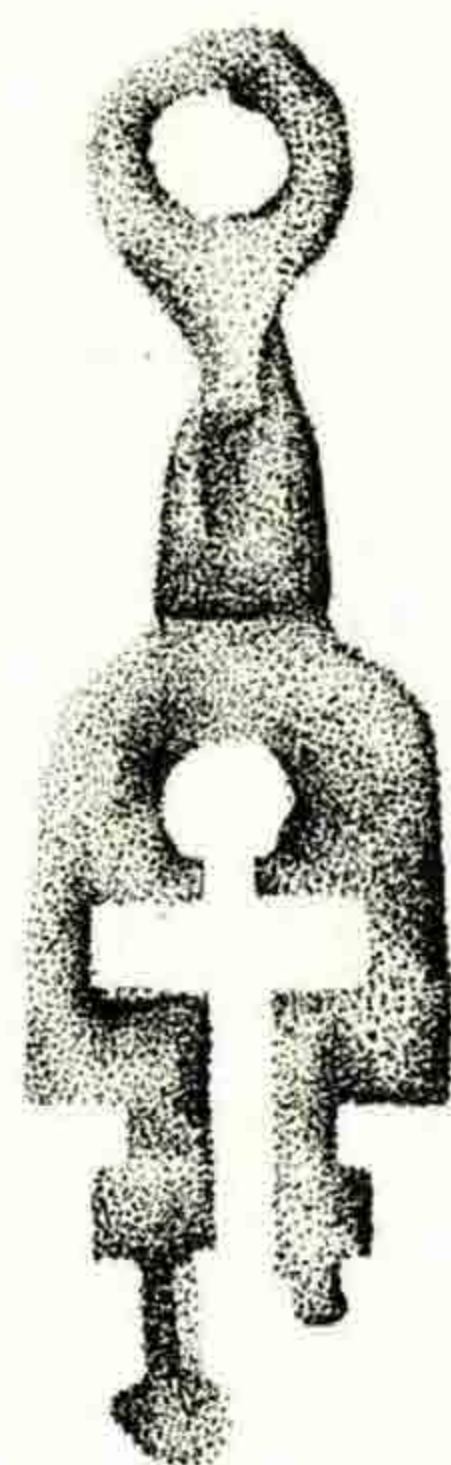
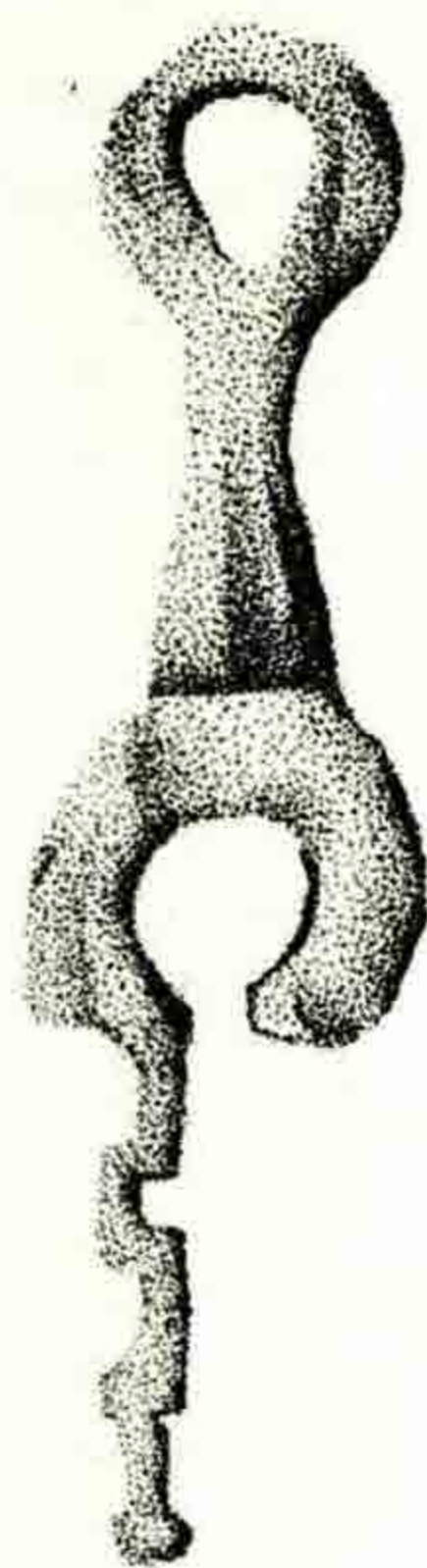
У оквиру покретних археолошких налаза са локалитета Намасија треба поменути и

клепало, предмет коришћен у богослужбене сврхе. На основу постојеће литературе може се закључити да је овај налаз доста редак у нас. Клепало је израђено од масивног комада гвожђа у техници ковања. Неправилног је издуженог четвороугаоног облика, са благо проширеним крајевима. Кружни отвори на ширем као и тунеласта ушица на ужем крају користили су за качење клепала. На ширем крају налази се плитко урезан цртеж трапезоидног неправилног облика са правоугаонцима дуж две стране. Могуће је претпоставити да је у питању стилизовани приказ основе манастирског комплекса.

Међу налазима од гвожђа, откривеним у јужном стамбеном сектору, издвојили бисмо четири типа кључева међусобно различитих по облику. Првом типу припадају кључеви дужине 8 цм, издуженог врата са кружном алком на врху и телом савијеним у облику слова „У“, профилисаних унутрашњих ивица. Другом типу припадају кључеви дужине 10,5 цм, шупљег тела, кружног пресека, са

Делови кандила, стакло, XV век

квадратним испупчењем на доњем крају и елипсасто савијеним горњим делом. Трећи тип представља кључ дужине 10,5 цм, благо лучно повијеног тела са квадратним проширењем на доњем крају, а четврти тип кључа је дужине 14 цм правог тела квадратног пресека, са косим издуженим и правоугаоним проширењима у доњем делу. Први тип кључева може се датовати у XV век, а остали у период XV–XVI века²³.

Најређи налаз на локалитету Намасија је ковани новац. У јужном стамбеном сектору откривена су четири примерка угарског и два примерка турског новца. Угарски новчићи израђени су од танког сребрног лима, по ивици су оштећени а површине су им доста излизане. Само је на два примерка могуће прочитати године, 1643 и 1652. Турски новчићи су такође израђени од сребрног лима и јако су оштећених површина. Сматрамо да пронађени новац потиче из периода пред само разарање манастира.

На развијену привредну делатност

указује и налаз неколико добро очуваних млинских каменова. О делатности ове врсте за сада није могуће ништа прецизније рећи пошто ни место воденица није поуздано одређено, мада се на основу конфигурације терена клисуре може претпоставити да су оне биле лоциране узводно од манастира.

Бројни налази резнородног археолошког материјала богато илустрију живот манастира Намасије. Откривено керамичко посуђе, разноврсне намене, оруђе које се користило у пољопривреди, бројне алатке специјализоване за разне занатске делатности као и очувани остаци привредних објеката јасно илуструју интензивни живот који се одвијао унутар манастира, у периоду од два века његовог трајања. Откривени занимљив археолошки материјал значајан је за проучавање живота, развоја и пропасти осталих сакралних грађевина у клисури. С обзиром да манастир након разарања није обнављан, пронађени археолошки предмети представљају једну целину коа илуструје период од приближно два века.

Клепало, XV–XVI век

ЗАКЉУЧАК

На основу резултата досадашњих археолошких истраживања обављених у клисури Црнице, не можемо дати целовиту већ само делимичну слику о културно-историјском развоју овог дела средњег Поморавља у периоду од XIV до XVII века. Остају отворена бројна питања везана за објекте подигнуте у клисури, за време њиховог настанка, трајања и пропасти. Одговоре можемо дати само када је реч о манастирском комплексу Намасија, пошто је то до сада једини локалитет у долини Црнице у потпуности истражен.

У сваком случају, клисура Црнице представља интересантну појаву у религиозном животу Поморавља у периоду XIV – XVII века. По народним предањима овај део Петрушке области назива се и „Мала Света гора“²⁴

Намеће се интересантно питање хронолошког односа манастира Намасије према осталим сакралним грађевинама овог подручја. За сада, још нисмо у могућности да утврдимо прецизан хронолошки редослед по коме су подизане ове грађевине пошто су само започети радови на објектима Црква III, Црква II, Црква I, Петковица, Краса и Св. Арханђели. У хронолошком смислу сматрамо да је манастир Намасија настао након градње манастира Сисојевца и Петруше, насталим у другој половини XIV века, чије цркве по стилским карактеристикама припадају моравској школи. Настао је приближно у исто време када и манастир Јован Главосек чији се настанак може датовати око средине XV века.

Приметна је разлика и у величини манастира Намасије у односу на остале објекте у клисури. Неупоредиво већи број привредних и стамбених објеката несумњиво указује на његов значај. Са сигурношћу се може рећи да је он у периоду од XV до XVII века представљао, ако не световни, онда сигурно један од значајнијих центара овог дела средњег Поморавља.

И ако је манастирски комплекс Намасија доста оштећен, током радова могло је сасвим јасно да се изолују обриси оградних зидова, као и објеката унутар зидова. Утврђен је тачан изглед основе комплекса као и многобројних грађевина различите намене које су у низу подигнуте дуж оградног зида. Релативно крхку градњу зидова манастира могуће је објаснити његовим добрим положајем, тј. **заклоњеношћу унутар клисуре од важнијих саобраћајница које пролазе долином Велике Мораве.**

Откривени остаци архитектуре због релативно слабе очуваности, нису омогућили озбиљније конзерваторске захвате. Надграђивањем очуваних остатака темеља само су наглашени већи и значајнији објекти, тако да је добијена потпуна урбанистичка **схема манастирског комплекса.**

На основу резултата обављених истраживања могу се уочити две хронолошке фазе у градњи манастирског комплекса²⁵ Прву грађевинску фазу представљају црква која је несумњиво најстарији објект на локалитету, као и објекти у северном и западном сектору.

Црква манастира основе триконхоса (што је и облик основе код већине цркви у клисури) најближа је по својим архитектонским решењима споменицима Моравске школе. Али због типолошке недоследности у градњиможесе говорити и о извесној стилској недефинисаности цркве. Сматрамо да је у питању једна упрошћена стилска варијанта Моравске школе. У прилог томе сведочи и одсуство камене пластике, која је видно присутна као декоративни израз у градњи споменика поменуте школе. Вероватно да је у начину градње цркве утицаја имала близина манастира Раванице.

На основу сличности у техници градње и употреби истих грађевинских материјала (врста камена, квалитет малтера) сматрамо да су објекти подигнути, у северном сектору и објекти подигнути уз сам западни оградни зид, истовремени. Мишљења смо да

они хронолошки одговарају времену изградње цркве.

Другу грађевинску фазу представљају доградња капеле, западни трем и два мања објекта у западном сектору. Сматрамо да је капела подигнута након цркве, истовремено када и западни трем, који својим лучно повијеним зидом обједињује ова два објекта у целину. На основу слабо очуваних трагова фреско малтера на спољној површини западног зида цркве закључујемо да је она била осликана. Али пошто је фреско малтер на том делу цркве истоветан са квалитетом са фреско малтером из капеле, мишљења смо да је спољна површина западног зида цркве осликана тек пошто је саграђена капела. Свакако да је западни трем имао и функцију да штити те осликане површине.

Временско датовање манастирског комплекса Намасије на основу историјских извора није могуће пошто се у писаним изворима скоро и не помиње. Његове помене у XVIII веку налазимо само као потврду његовог постојања и трајања у неком временском периоду.

Оквирно датовање манастира може се извршити на основу стилских архитектонских карактеристика цркве, општих ликовних одлика живописа и одлика налаза.

Манастирску цркву која није дословно подређена канонима моравске школе, можемо оквирно датовати у другу половину XV века, док се капела може везати за почетак XVI века и то само на основу стилских карактеристика живописа.

Сем наведених архитектонских и карактеристика живописа настанак и време трајања манастира можемо одредити и на основу покретног археолошког материјала. Овде превасходно мислимо на керамичке налазе, предмета од бронзе и неколико примерака угарског новца. Пронађена оруђа не можемо са сигурношћу користити за датовање комплекса, пошто откривени примерци немају јасно одређене типолошке карактеристике. Стога, на основу свега изнетог сматрамо да је манастир настао у првој половини XV и да је живео до друге половине XVII века²⁶. Средњом XVII века манастир је разорен у великом пожару и од тада више није обнављан.

- 1 – Рекогносцирање, сондажна истраживања и систематска археолошка ископавања у клисури реке Црнице, обављена су у сарадњи са Заводом за заштиту споменика културе у Крагујевцу. У периоду од 1972 до 1979. године, археолошко–конзерваторски радови окончани су само на локалитету Намасија. Радови на локалитетима Сисојевац, Петруша и Јован Главосек, нису за сада завршени. Сондажна истраживања и превентивна заштита обављени су на сакралним објектима Црква I, Црква II и Св. Арханђели а на објектима Црква III, Краса и Петковица сондажна истраживања су тек започета. Радовима на конзервацији остатака архитектуре у клисури Црнице руководио је арх. Р. Прокић.
М. Брмболић, Археолошки преглед, 21, Београд, 1979, стр. 230
- 2 – Ч. Д. Марјановић, Темнићски зборник, књига III, Београд, 1936, стр. 67
Б. Кнежевић, Средњевековне цркве и манастири у долини Црнице – 16 Зборник за ликовне уметности, Нови Сад, 1980, стр. 223
- 3 – Ч. Д. Марјановић, наведено дело, стр. 87
- 4 – исто, стр. 88
Средњевековни Сталаћ, Каталог са изложбе у Народном музеју у Крушевцу, Крушевац, 1979, стр. 14
- 5 – Археолошка истраживања утврђења Петрус вршена су у сарадњи са Заводом за заштиту споменика културе у Крагујевцу, у периоду од 1978 до 1981. године. Радовима је руководио Д. Мадас.
- 6 – Споменици културе, Београд, 1951, стр. 118
А. Дероко, Монументална и декоративна архитектура у средњевековној Србији, Београд, 1962, стр. 117
- 7 – А. Дероко, Средњевековни градови у Србији, Црној Гори и Македонији, Београд, 1950, стр. 132
Ч. Д. Марјановић, наведено дело, стр. 87
- 8 – Ч. Д. Марјановић, наведено дело, стр. 127
- 9 – Средачно се захваљујем Бранки Кнежевић, пошто ми је омогућила увид у документа у којима се налазе помени манастира Намасије.
- 10 – Б. Кнежевић, наведено дело, стр. 249
- 11 – Конзерваторским радовима на локалитету Намасија, који су вршени у периоду од 1972 до 1979. године, руководио је арх. Р. Прокић. Археолошким истраживањима од 1976 до 1979. године руководио је М. Брмболић.
- 12 – Б. Кнежевић, наведено дело, стр. 239, сматра да је капела подигнута након рушења цркве за потребе манастира.
- 13 – М. Бајаловић–Хаци–Пешић, Керамика у средњевековној Србији, Београд, 1981, стр. 41
- 14 – Б. Бабић у свом раду, Црепуље подница–посебно значајни ослонац за атрибуцију средњевековних археолошких налазишта Балканског полуострва Словенима пореклом са истока, Материјали, АДЈ IX, Београд, 1972, стр. 111, поставља хипотезу о употреби црепуља код источних Словена тако да се праћењем овог налаза може пратити и прострањеност источнословенских племена на Балкану.
- 15 – М. Бајаловић–Хаци–Пешић, наведено дело, стр. 67
- 16 – М. Благојевић, Земљорадња у средњевековној Србији, Београд, 1973, стр. 25
- 17 – Д. Бојовић, Остава римског пољопривредног алата из села Бровић код Обреновца, Годишњак града Београда, Књ. XXV, Београд, 1978, стр. 186
- 18 – М. Благојевић, наведено дело, стр. 31
- 19 – Б. Радојковић, Увоз средњевековних и бронзаних предмета из Европе на територију Београда и Србије – Нова историјска и археолошка истраживања средњевековног Београда и Србије, Београд, 1979, стр. 181
- 20 – исто, стр. 181
- 21 – исто, стр. 182
- 22 – В. Хан, Три века дубровачког стакларства (XIV–XVI в.), Београд, 1981, стр. 258, 259
- 23 – М. Бајаловић–Хаци–Пешић, Средњевековном Београду у походе – Каталог изложбе –17, Београд 1977, стр. 166
- 24 – Ч. Д. Марјановић, наведено дело, стр. 122
- 25 – Р. Прокић у свом раду „Средњевековна архитектура Петрушке области“ (рукопис магистарског рада одбрањеног 4. марта 1983. године) издваја три

хронолошке фазе у градњи манастирског комплекса Намасија. Прва фаза је градња цркве, друга је доградња капеле, а као трећа фаза је градња трема.

26– Р. Прокић, наведено дело, прецизно датује манастирски комплекс у периоду 1376–1690. година.

Monaster Namasija

L'ensemble monastique fortifié médiéval. Namasija, est situé dans le canyon de la Crnica, une dizaine de kilomètres au nord-ouest de Paraćin. Dans ce canyon, qui est relativement court, il n'a que 20 km. de longueur, à partir de Sisevac, village où la rivière prend sa source, jusqu'à Davidovac. Lieu où elle quitte le canyon, sont construits sur les bords du lit de la rivière neuf églises et monastères, parmi lesquels une fortification.

Outre le monastère Sisevac, dont la fondation est liée au nom du moine Sisoje et à la fin du XV-ième siècle, et la fortification Petrus, dont le fondateur est le zupan (duc) Vukosav, qui l'a fait construire au milieu du XV-ème siècle, les constructeurs des autres édifices sont restés incinrus.

Au cours des XV et XVI siècles, ce territoire qui s'étend sur une douce pente qui descend des monts Kučaj et va jusqu'à la Velika Morava à l'est, et atteint la montagne Juhor à l'ouest, était connu sous le nom de Petrus, ou la région de Petrus. Bref, sans aucun doute, la ville de Petrus était le centre militaire et administrative de cette région jusqu'à 1413. date quand la ville fut détruite par l'invasion turque.

Pour édifier ces bâtiments, le constructeur anonyme profitait de tout endroit qui offrait la moindre condition à cette fin, le long de la rivière, dans le canyon. C'est sur un tel plateau, à l'endroit où la rivière change son cours, faisant une courbe vers l'ouest, que se trouve le vestige du monastère Namasija.

Les sources historiques dont nous disposons ne peuvent pas offrir des données suffisamment précises sur cette localité, pas plus que sur autres édifices du canyon, ce qui pose des problèmes en ce qui concerne les possibilités en vue de leur identification.

Le nom du monastère Namasija est mentionné des traditions orales du peuple, des defters turcs du XVI siècle, d'une carte de guerre autrichienne qui date elle du XVIII-ième siècle. Dans tous ces cas, le monastère est mentionné

sous le nom de Manasinja ou Namasija, tandis que l'église est connue sous le nom de l'église de St Nikola.

Des travaux systématiques archéologiques et de conservation sur cette localité ont été effectués au cours de la période d'entre 1971 à 1979.

A proximité du centre du complexe monastique gisent les vestiges de la petite église, de forme triciniale avec un pronaos rectangulaire. Contre le mur sud de l'antonaos, englobant partiellement l'abside chorale du sud, une chapelle à abase rectangulaire avec une abside demi circulaire est érigée dans la partie est.

A une distance d'à peu près 2,5 km. sont disposées, autour de l'église et la chapelle des „kamene stope” – traces de pas – dans la pierre à réceptacles plats, ce qui indique que les deux constructions devaient être entourées d'un portique de bois, dont la toiture, comme d'ailleurs celle de l'église même, étaient recouvertes de faîtières (tuiles creuses).

Le portique s'élargit dans sa partie ouest, et dans le sol dallé ont été découvertes, à cet endroit, deux plaques tombales sans inscriptions.

Une multitude de fragments de fresques a été découverte parmi les débris de constructions, tandis qu'in situ, les fresques sont uniquement conservées dans les zones inférieures des murs de la chapelle. Les variétés du style des fresques de la chapelle ainsi que la manière de l'exécution de la construction indique clairement que la chapelle a été ultérieurement construite, tout auprès de l'église.

Le monastère a trois portails. La porte principale se trouvait du côté ouest, une plus petite à l'est, et enfin une troisième plus précisément un passage très étroit, se trouvait au point extrême du sud de l'ensemble monastique.

La concentration maximale des bâtiments se trouve dans le secteur ouest. Dans la plupart des cas, nous n'avons pas été en possibilité d'expliquer précisément à quoi étaient-ils destinés.

L'autre groupe de constructions, dont il est possible de définir avec précision quelle était

leur destination groupe auquel appartient aussi le séchoir et la forge, est situé le long du côté inférieur de l'enseinte septentrionale du monastère.

La configuration du plateau où l'ensemble monastique est construit, a pleinement conditionné la disposition des bâtiments à l'intérieur de l'enseinte. Tous les édifices sont ainsi planifiés qu'ils suivent les isohyps du plateau, lequel descend, de toute sa largeur, du pied du roche abrupt jusqu'à la rivière.

Le nombre important des divers matériaux archéologiques découverts, illustre richement la vie du monastère au cours de la période des deux siècles de son existence. De sa part, presque tout le matériel de céramique est représenté par récipients ayant trait à la vie quotidienne. Selon sa destination, ce matériel de céramique comprend des objets de cuisine et de table. Par ses formes et son ornementation, la céramique de Namasija ne diffère en rien du matériel de céramique découvert dans les localités, semblables des autres parties de la Serbie.

Il convient à remarquer, qu'une place importante est occupée parmi les autres matériaux archéologiques par divers outils et instruments qui

témoignent de l'existence d'un nombre remarquable d'activités économiques et artisanales que les habitants du monastère pratiquaient. Outre les outils destinés à l'agriculture, qui sont les plus nombreux, ont été découverts aussi d'autres outils, spéciaux destinés aux activités artisanales.

Il n'est pas possible de dater l'ensemble monastique fortifié de Namasija d'après les sources historiques existantes. Il nous est uniquement possible, de donner une date approximative d'après le matériel archéologique mobile.

Selon les caractéristiques du style et du type du matériel de céramique et des objets confectionnés de bronze et aussi d'après les exemplaires de monnaies hongroise et turque, nous pouvons conclure que le monastère a été construit au milieu du XVI-ième, et, qu'il a vécu jusqu'à la moitié du XVII-ième siècle. D'après les résultats obtenus des recherches archéologiques effectuées, nous sommes d'avis, que l'ensemble monastique n'a pas subi de dévastations au cours des deux siècles de son existence mais que sa destruction est due à dévastation qu'il a subi au milieu du XVII siècles et qu'il a été ensuite laissé à l'abandon.